

अमृतकुंभ

हर
घड़ी को
हर
घड़ी को
अंतिम
घड़ी समझो ।
घड़ी समझो ।

गोराई : मुलांच्या समर कॅम्पमध्ये ग्रुप फोटोत ब्र.कु. पारुल, मुख्याध्यापक श्री. अर्जुन बारी, नगरसेवक शिवा शेटी आणि उपस्थित मुले

राहुरी : आंतरराष्ट्रीय मातृत्व दिवसानिमित्त कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना एडव्होकेट मनीषा आढाव, डॉ. अरुणा भंडारी, ब्र.कु. विजया, ब्र.कु. खुशी, ब्र.कु. सुनिता व अन्य

पूर्णा (परभणी) : हठयोगी धैर्यमुनी जैन महाराज यांना ईश्वरी भेटवस्तू देऊन सन्मान केल्यावर ब्र.कु. प्रणिता

शेगाव : रेलवे अधिकारी डॉ. राजेंद्र फडके यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. शारदा व ब्र.कु. अनिता

नागोठणे : हळदी कुंकू चा कार्यक्रम साजरा केल्यानंतर माजी उपसरपंच सुप्रिया महाडिक, उपाध्यक्ष भाजपा श्रेया कुंठे, महिला पोलीस, ब्र.कु. मंदा, ब्र.कु. पूनम व अन्य मान्यवर

रोहा : सिनेतारका रुपाली भोसले यांना ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. पूनम, ब्र.कु. सविता व ब्र.कु. कृष्णा

परमपिता परमात्मा त्रिमूर्ती शिवभगवानुवाच 'मन्मनाभव'।

अमृतकुंभ

अंतरंग

वर्ष १६, अंक २. जून - जुलै २०२२

मुखपृष्ठाविषयी

भक्तीमार्गात विद्येची देवता सरस्वती मानली आहे. त्या वर्णनाचे मूर्त स्वरूप म्हणजे मातेश्वरी जगदंबा होत्या. ब्रह्माकुमारी संस्थेच्या प्रथम संचालिका या नात्याने कार्यभार सांभाळताना त्या व्यक्तिगत साधनेतही अग्रणी होत्या.

ज्याप्रमाणे देवीसमोर असुर शरणागत झालेले दाखवतात तसेच काम-क्रोधादि विकारवश लोक मातेश्वरींच्या केवळ दर्शनाने आणि अल्पसान्निध्येने शांत होत असत. साधक निर्भय कसा असावा याचे आदर्श उदाहरण होत्या. देह आणि दैहिक जगतापासून बुद्धीद्वारे दूर राहण्याकरिता त्या नेहमी सांगत, 'प्रत्येक श्वास हा जणू शेवटचा आहे' असे समजा. यामुळे सहजसाध्य वैराग्य प्राप्ती होईल. जून महिन्यात अशा अनेक प्रेरणादायी आठवणींचा सागर मातेश्वरींच्या स्मृतिदिनानिमित्त उचंबळून येतो.

१. संपादकीय...नवविधा भक्ती आणि ज्ञानमार्ग	२
२. आत्म्याचा मूलभूत गुण - आनंद	५
३. मना घडवी संस्कार!	६
४. लेखणी संजयची...	८
५. सत्य संकल्प जीवीं धरावा	९
६. भोलानाथ शिवाची खरी पार्वती...	१०
७. सदैव एकाग्र मन आणि एकरस अवस्था	१४
८. शिकण्यासारखं बरंच काही... (भाग - ५)	१५
९. माझिया मना जरा थांब ना!	१६
१०. यज्ञेतिहासाची पाने चाळताना	१८
११. तत्त्वबोध	१९
१२. जन्म आणि मृत्यूचे रहस्य	२१
१३. जपान डायरी (भाग - १)	२२
१४. शांतीचं दान	२४
१५. परीकथा (भाग - ४)	२५
१६. व्यसनमुक्त व्हा!	२७

फोटो, लेख इत्यादी पाठविण्याचा पत्ता :

संपादक - अमृतकुंभ, द्वारा : प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज्
ए-१०, वर्षा अपार्टमेंट, छत्रपती शिवाजी सोसायटी,
कोपरी कॉलनी, ठाणे (पूर्व)-४००६०३
फोन : ०२२-२५३२२२०८
E-mail : info@amrutkumbh.com

वर्गणी पाठविण्याचा पत्ता :

ब्र. कु. गोदावरी, प्रकाशक अमृतकुंभ
द्वारा : प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज्, ए-१०, वर्षा अपार्टमेंट,
छत्रपती शिवाजी सोसायटी, कोपरी कॉलनी,
ठाणे (पूर्व) - ४००६०३ मोबाईल : ९८२००२३०९२

Printed, published by B.K.Godavari on behalf of Prajapita Brahmakumaris Ishwariya Vishwa Vidyalya. Printed at Perfect Prints 22, Jyoti Industrial Estate, Nooribaba Dargah Road, Near Makhmali Talao, Thane (west), pin 400601. Published at Prajapita Brahmakumaris Light House, Wagle Estate, Thane (west), Pin - 400604, Maharashtra. Editor : Mr. Sachin Vinayak Upadhye.

वार्षिक वर्गणी रु. ७५/-, आजीव सभासद वर्गणी रु. १,४००/-

E-magazine साठी पुढील संकेतस्थळाला (वेबसाईटला) भेट द्या - www.amrutkumbh.com.

संपादकीय ...

नवविधा भक्ती आणि ज्ञानमार्ग

ईश्वर आराधनेसाठी तीन प्रमुख मार्ग वर्णिले आहेत. १) भक्तिमार्ग २) ज्ञानमार्ग ३) ध्यानमार्ग. साध्या सोप्या शब्दांत सांगायचे तर भक्ती म्हणजे देवाविषयीची श्रेष्ठ भावना आणि त्यातून भावोत्कट स्थितीकडे जाणे. ज्ञानमार्ग म्हणजे बुद्धीच्या आधारे ईश्वर कोण हे जाणून घेणे, शास्त्रांतून त्याच्याबद्दल काय माहिती मिळते त्यावर विचारमंथन करणे इत्यादी. तिसरा मार्ग म्हणजे ध्यानमार्ग अर्थात मन-बुद्धीची एकाग्रता करणे. त्यामध्ये कुणी श्वासावर ध्यान केंद्रीत करतं, तर कुणी सोऽहम या मंत्रावर तर कुणी अजून काही करतं. मात्र हे तीनही मार्ग मनुष्याने आपल्या बौद्धिक कुवतीनुसार अस्तित्वात आणले आहेत. भक्तीमार्ग आणि स्वतः परमात्मा शिव येऊन जे ज्ञान देतो त्या ज्ञानाला अनुसरून चालणे म्हणजे ज्ञानमार्ग असा अर्थ इथे अभिप्रेत आहे.

प्रचलित भक्तीमार्गात नऊ प्रकार सांगितले आहेत ते आधी थोडक्यात पाहूया आणि मग परमात्मा शिवाने विदित केलेला ज्ञानमार्ग काय आहे ते पाहूया.

१) श्रवण - भगवंतावर प्रेम करणाऱ्या भक्ताने, भगवंताचे नाव, रूप, गुण, लीला आणि कथा इत्यादींचे श्रद्धापूर्वक श्रवण करावे असे सांगितले आहे. यासाठी श्रद्धा आणि प्रेम असणे गरजेचे. त्याचबरोबर महापुरुषांचा सहवास असावा. त्यांचे सोबत लीन (नम्र) होऊन राहावे. त्याविना भक्तीतून काही प्राप्त होणे कठीण आहे, असे मानले आहे. कुठेतरी सत्संगात जाऊन ज्ञानेश्वरी, गीता, हरिपाठाचे अभंग अशा काही गोष्टींचे श्रवण करावे. त्यात पुण्यप्राप्ती आहे असा समज दृढ आहे. श्रवणभक्ती तुमच्यासोबत अंतकालापर्यंत राहू शकते, त्यातून वैराग्याचा उदय होईल, आणि वैराग्याद्वारे मोह नष्ट होईल. हरिनाम ऐकत ऐकत हा भवसागर पार होईल

ही दृढ श्रद्धा आहे. यासाठी समर्थ रामदासांनी हरिकथा करणाऱ्यांना सूचना केली आहे - श्रोतयांची श्रवणपुटे (कान)। आनंदे भरावी ।

२) कीर्तन - भगवंताचे नाव, रूप, गुण, कर्तव्य, लीलाचरित्र यांचे प्रेमपूर्वक उच्चारण करावे. नुसते उच्चारण नव्हे तर, मोठ्या आवाजात नाव घ्यावे. त्याच्या कीर्तीचा महिमा गावा, साथीला वाद्यवृंद असावा आणि गोड गळ्याने, श्रद्धेने हे गावे यालाच कीर्तन म्हटले आहे.

हरिकीर्तने भरावा । ब्रह्मगोळ म्हणजे सगळ्या ब्रह्मांडात तो आवाज जावा अशी एक भाबडी भावना आहे. साधारण अशाच प्रकारची भावना अन्य काही धर्मातही पहायला मिळते. 'चला आता प्रार्थनेची किंवा ईश्वराच्या आठवणींची वेळ झाली. हे बोलावण्याकरिता उंचावर जाऊन हाकाटी करून लोकांना बोलाविणे हा मूळ उद्देश होता. कालपरत्वे त्यात स्थित्यंतरे येत आहेत. राजकीय रंग चढत आहेत आणि मूळ उद्देशांपासून समाज दूर जातोय की काय असे वाटते.

३) स्मरण-देवाचे नाव घेणे, जप करणे त्याचे गुण, लीळाचरित्र कथा इत्यादींचे श्रवण करून त्यावर मनन करणे, मनांत भगवंताच्या नावाचा जप करणे म्हणजे स्मरण रूपातील भक्ती सुचवली आहे. काही संतांनी सांगितले देवाचे नाव घेणे हा कलियुगातील सोप्या भक्तीचा प्रकार आहे. कुठलेही काम करतांना नाव घेणे सोपे आहे. म्हणूनच संत मंडळी म्हणतात 'स्मरण करावे देवाचे । अखंड नाम जपत जावे ॥ नामस्मरणे पावावे । समाधान ॥

कुणी माळ जपण्याचा विधी अनुसरतं. जितक्या जास्त वेळा माळेचे मणी ओढून नाव घेऊ तितका पुण्यसंचय अधिक अशी त्यामागची श्रद्धा आहे.

४) पाद-सेवन - श्रीराम, श्रीकृष्ण किंवा अन्य देव-देवतांच्या मूर्तीचे पूजन, विशेषतः मूर्तीच्या चरणयुगलावर ध्यान केंद्रीत करणे आणि चरणामृत प्राशन करणे म्हणजे भक्ती होय. तीर्थ प्राशन करताना एक श्लोक म्हटला जातो.

अकालमृत्यु हरणं सर्वव्याधि विनाशम्
शिवपादोदकं तीर्थं जठरे धारयामि अहं. मग कुणी शिवाच्या जागी सूर्य, विष्णु किंवा अन्य देव देवतांचे नाव घालून हा श्लोक उच्चारतो. त्याद्वारे तन-मनाची शुद्धी घडते अशी तीर्थप्राशनामागील भावना आहे. संत महात्म्यांच्या चरणाचे तीर्थ प्राशन हा देखील त्यातलाच एक प्रकार आहे.

५) अर्चन - धातू किंवा मृत्तिकेच्या मूर्तीसमोर, पाने, फुले-फळे किंवा सुगंधी वस्तू श्रद्धापूर्वक अर्पण करणे आणि त्या देवतेने आपल्याला दर्शन द्यावे अशी कामना करणे म्हणजे अर्चन भक्ती होय. आपल्या सर्व मनोकामना पूर्ण होतात असा विश्वास बाळगून ही क्रिया केली जाते.

६) वंदन - शिरसाष्टांग नमस्कार देवतेच्या मूर्तीसमोर घालणे म्हणजे भक्तीतला सहावा प्रकार याचे पुढील पाऊल म्हणजे संत महात्म्यांना वंदन करणे, वयोवृद्धांना वंदन करणे, पंढरीच्या वारीला जाऊन आलेल्या वारकऱ्याला वंदन करणे, इत्यादी बघायला मिळते.

७) दास्यभक्ती - हनुमंताचे रूप या दास्यभक्तीचे प्रतीक म्हटले जाते. आपल्या मनातील अहंकार त्यागून भगवंताच्या मूर्तीसमोर नम्र होणे किंवा गीता आणि इतर शास्त्रांच्या आज्ञेनुसार आचरण करणे म्हणजे दास्यभक्ती अशी भक्ती केल्यास भगवंत आपली कर्मबंधने नष्ट करतो अशी श्रद्धा बाळगली जाते.

८) सख्य भक्ती - देवाच्या सख्यत्वाकारणे । आपले सौख्य सोडून देणे ।

अनन्य भावे जीव प्राणें । शरीर ते ही वेचावे ॥

(दासबोध ४/८/३)

असे समर्थ रामदासांनी लिहून ठेवले आहे. परमेश्वराच्या अगाध शक्तीवर विश्वास ठेवून प्रेम करणे म्हणजे सख्य भक्ती. जसे नाते अर्जुनाने प्रस्थापित केले तसे आपण करावे हे उद्दीष्ट आहे.

९) आत्मनिवेदन - 'मी'पणे प्रपंच न घडे । 'मी'पणे परमार्थ बुडे असे संतांनी लिहून ठेवले आहे. याचाच अर्थ आहे - मी पणाचा अहंकार त्यागावा. तन-मन-धनासहित

आपली सर्व कर्मे एखाद्या पुष्पगुच्छाप्रमाणे ईश्वरार्पित करावी. भगवंताच्या इच्छेनुसार सगळे करणे, समर्पण भावनेने करणे म्हणजे आत्मनिवेदन होय.

ज्ञानमार्ग - भक्तीचे फळ 'ज्ञान' मानले आहे. आरंभी उल्लेख केल्याप्रमाणे परमात्मा शिव स्वतः येऊन जो ज्ञानमार्ग दाखवतो त्याविषयी जाणून घेऊया. या कलियुगाच्या अंती शिवपिता स्वतः येऊन जे ज्ञान देतो ते अनुसरणे, आचरणात आणणे म्हणजे नवविधा ज्ञान मार्ग म्हणता येईल.

१) श्रवण - जन्म-मृत्युच्या चक्रात येणाऱ्या मनुष्यात्म्यांपैकी कुणीही परमेश्वराचा यथार्थ परिचय देऊ शकत नाही. परमेश्वराचे नाव, रूप, गुण, कर्तव्य, त्याचे निवासस्थान, त्याच्या अवतरणाचा काळ याबाबत तो स्वतः येऊन सांगतो. तेव्हाच ते सत्य जगासमोर येते. तोपर्यंत ज्याने-त्याने आपापल्या अल्पमतीप्रमाणे त्याच्याविषयीच्या कल्पना मांडल्या; पण त्या अपूर्णच राहिल्या. त्यामुळे जनमानसांत काही भ्रम निर्माण झाले जसे, ईश्वर सर्वव्यापक आहे.

असे सर्व समज दूर करण्यासाठी शिव-परमात्मा परकाया प्रवेश करून आपले ज्ञान प्रकट करतो. त्यास स्वतःचा देह नाही त्यामुळे तो परकाया प्रवेश करतो. तो निराकार - ज्योतिर्बिंदूस्वरूप आहे. मनुष्यात्मे, त्यांचा सृष्टिचक्रातील जन्म-मृत्यूचा प्रवास, युगांचे कालनिर्णय या सगळ्याविषयीची माहिती म्हणजे आदि-मध्य-अंताबद्दल जाणणे. याचे ज्ञान ईश्वराजवळच आहे. म्हणून त्याला या सगळ्याचा रचनाकार म्हणता येईल. मात्र रचनाकार म्हणजे शून्यातून जादूची कांडी फिरवून सगळं निर्माण केलं असं नव्हे. शिवपरमात्मा स्वतः येऊन या सर्व विषयांवर विस्तृत ज्ञान देत आहे. हे ज्ञान श्रवण करणे म्हणजे भवसागर पार करण्याचा मार्ग निवडणे, असे श्रवण ज्ञानमार्गात घडते. मनुष्यनिर्मित शास्त्र-पुराणे इत्यादी श्रवण नसून त्यातील धारणयोग्य सार श्रवण करणे.

२) कीर्तन - परमात्मा स्वतः येऊन फक्त ज्ञान देत नाही, तर आपले गुण आणि शक्ती प्रगट करतो. त्याकरिता त्यालाही कर्म करून दाखवावे लागते. तोच त्याचा महिमा आहे. तो अविनाशी पिता आहेच, पण तो स्वतः अवतरित झाल्यावर शिक्षकाची भूमिकाही साकारतो. इतकेच नव्हे तर सद्गुरूचे रूप धारण करून सद्गतीचा मार्ग दर्शवितो. मनुष्य, देवता,

संत, महात्मे, धर्मात्मे या सर्वांहून वेगळा व सर्वश्रेष्ठ असा तो परमेश्वर आहे. हे ज्यांनी जाणले त्यांचे आद्य कर्तव्य आहे, ही सत्य माहिती इतरांपर्यंत पोहोचविणे. ज्यांना ईश्वराच्या या कार्याचा अद्याप परिचय नाही, जे याबाबत अज्ञ आहेत त्यांना हे ज्ञान अवगत करून देणे हेच ज्ञानी माणसाचे कीर्तन आहे.

३) स्मृति - मी आत्मा शांतस्वरूप आहे. परमात्मा शिवदेखील ज्योतिर्बिंदू स्वरूप आहे. परमेश्वराचे यथार्थ नाम-रूप जाणून त्याची आठवण करणे हे उचित स्मृतिस्वरूप बनणे आहे. पण त्याबद्दल सत्य ज्ञान नसताना केवळ भावनेचा आधार घेऊन नामस्मरण करणे, जपमाळ ओढणे इत्यादी मर्यादीत फलप्राप्ती करवितात. त्यातून मनःशांती काही काळासाठी मिळेल; पण विकार नष्ट करता येतील का? पूर्वकर्माची बीजे दग्ध होतील का? परमात्मा शिव म्हणतात जो पर्यंत मी येऊन माझ्या स्मृतीत राहण्याचा यथार्थ विधी शिकवत नाही तोपर्यंत केलेले सर्व प्रयत्न मर्यादित प्राप्ती करवितात. त्यामुळे यथार्थ परिचयाद्वारे यथार्थ स्मृती राहू शकते. अशी स्मृती ज्ञानमय स्मृती म्हटली जाते.

४) सेवा - ईश्वर निराकार आहे, त्याला स्वतःचा देह नाही त्यामुळे प्रतीक पूजेद्वारे त्याच्याबद्दलचे भाव व्यक्त करणे एका मर्यादित रूपात आपल्याला प्राप्ती करवून देऊ शकतात. शिवपरमात्मा अवतरित होऊन सांगतात - माझ्या स्मृतीत राहून कर्म करण्याने तुम्ही आनंदीत स्थितीत कर्म करू लागता. अशा कर्मातून अनेकांना आनंद मिळतो. नुसत्या सहवासातून, साहचर्यातून आनंद मिळतो ही एक प्रकारे मानव सेवाच आहे. ईश्वराविषयीचा सत्य परिचय इतरांना देणे ही देखील सेवा आहे. ईश्वराच्या वचनानुसार स्वतःत परिवर्तन आणणे ही सुद्धा मोठी सेवाच आहे. म्हणूनच म्हणतात स्व-परिवर्तनातून विश्वपरिवर्तन घडते.

५) अर्पण - जेव्हा ईश्वर स्वतः अवतरित होतो तेव्हा त्याच्या मूर्ती-तसबिरीसमोर पुष्प अर्पित करणे फोल ठरते. परमात्मा म्हणतात, जेव्हा मी स्वतः ज्ञान देण्याकरिता उपस्थित आहे. तेव्हा गुणयुक्त कर्म करणे म्हणजेच पुष्पनिर्मिती आहे. अशी कर्म पुष्पे मलाच अर्पित करा म्हणजे अहंकाराची बाधा होणार नाही. मनाच्या शुद्धीद्वारे, पवित्रतेच्या धारणेतून अर्पण केलेल्या कर्मपुष्पांचे फळ फक्त याच जन्मी नव्हे तर पुढील २१ पिढ्यांकरिता प्राप्त होते असे

शिवपरमात्मा म्हणतात. हीच खरी अर्पणमय अवस्था ज्ञानमार्गात आहे.

६) संबंध - सखा मानावा भगवंत
माता-पिता गणगोत
लक्ष्मी विद्या धन वित्त
सकळ परमात्मा

अशी मनाची अवस्था व्हावी ही कल्पना संतांनी व्यक्त केली. सर्व संबंध एका ईश्वराशीच जोडावे. केवळ तोंडाने बोलण्याकरिता त्वमेव माता च पिता न रहावे. हे अभ्यासातून अनुभूतीच्या स्तरावर यावे हीच अपेक्षा आहे. गीतेत म्हटले आहे - मन्मना भव म्हणजे मन माझे ठायी जोडून ठेव. जोपर्यंत आपण स्वतःला देह समजतो, तोपर्यंत मन-बुद्धि स्थिर होऊ शकत नाही. मात्र देहबुद्धीचा त्याग करून आत्मनिश्चय झाला तरच निराकाराशी संबंध जोडला जाऊ शकतो. त्यातूनच पवित्रता सुख-शांतीरूपी धनाचा वारसा मिळू शकतो. म्हणून सुदाम्याचे उदाहरण भक्तीत दिले जाते. निर्मळ मनाने देहबुद्धीचा त्याग केला तर राजप्रासादासमान गुण शक्तींचा वारसा मिळतो.

७) आज्ञापालन - शिवपिता म्हणतात माझी सर्वप्रथम आज्ञा आहे काम महाशत्रू आहे, त्याचा त्याग करा. आजपर्यंत तुम्ही सर्व विकार स्वाभाविकच मानले. इतकेच नव्हे तर पवित्र देव देवतांनाही विकारवश समजत आलात. उदा. शंकर कोपिष्ठ देवता आहे, इंद्रालाही परस्त्री अभिलाषा झाली इत्यादी. जशी दृष्टी तशी सृष्टी या न्यायाने मनुष्याने स्वतःवरून देव-देवतांच्या चरित्रातही विकारांची जोड दिली आणि गल्लत झाली. आता शिवपिता सांगतात बुद्धीद्वारा माझाच संग करा तो खरा सत्संग आहे. देहासंबंधीचे सर्व धर्म त्याग करा बुद्धीद्वारे. त्यासाठी सर्वसंगपरित्याग करून अरण्यात जायची आवश्यकता नाही. संसारात राहूनही कमळपुष्पाप्रमाणे राहता येते. त्याकरिता आवश्यक ते ज्ञान आणि त्यासोबत शक्ती परमात्म्याकडून प्राप्त होते. हेच खरे आज्ञापालन आहे.

८) सख्य - जसे प्रियकर आणि प्रेयसी एकमेकांपासून दूर असले तरी मनाने जवळ असतात. हात-पाय इत्यादी कर्मद्रिश्ये स्थूल कर्मात गुंतली असली तरी मन प्रिय व्यक्तीत रममाण होते. दोन मित्रांचीसुद्धा अशी अनुभूती असू शकते. सख्यत्वासाठी काही साधर्म्य, समानपणा लागतो. शिवपिता

(पृष्ठ क्र. १३ वर)

आत्म्याचा मूलभूत गुण-आनंद

ब्र.कु. पुष्पा, नाशिक

आनंदाचे डोही, आनंद तरंग
आनंदचि अंग, आनंदचि अंग

अशी अनुभूती तुकोबांनी लिहून ठेवली आहे. सामान्य माणूस आनंदाच्या लहरींसोबत इतर कडू-गोड तरंगही अनुभवतो. जसे फुलाचा स्वभावच सुगंध देणे, प्रसन्न राहणे आणि प्रसन्न करणे आहे. सूर्य, प्रकाशच देणार त्याप्रमाणे मनुष्याचाही मूलभूत गुण आनंद आहे. किंबहुना काही मूलभूत गुणांपैकी आनंद हा एक आहे. आत्म्याचे सात मूलभूत गुण आहेत. पावित्र्य, सुख, शांती, प्रेम, ज्ञान, शक्ती आणि आनंद. आनंदमय स्थिती परमोच्च मानली गेली आहे. सदैव अशा स्थितीत राहणारे लोक अभावानेच आढळतील. संन्याशांमध्ये नावापुढे सरस्वती, गिरि अशा उपाधी जोडतात. त्यात आनंद ही उपाधीही पाहायला मिळते. जसे-विवेकानंद, योगानंद इत्यादी.

मूलभूत गुणांच्या अनुभवाकरिताच मनुष्य धडपडत असतो. कुणाला क्रिकेट पाहून किंवा खेळून आनंद मिळतो. कुणी वाचनातून आनंदप्राप्ती करतात तर कुणी काय ! पण हे सगळे प्रयत्न बाह्यात्कारी झाले. सभोवतालच्या भौतिक साधनांद्वारे किंवा व्यक्तींद्वारे आनंद प्राप्तीचे हे मार्ग आहेत. भौतिक साधने क्षणभंगूर आहेत. त्याचप्रमाणे मानवी देहात वास करणाऱ्या मनुष्यात्म्यांकडून मिळणाऱ्या प्राप्ती विनाशी आहेत, कारण देह विनाशी आहे. चिरंतन आनंद प्राप्तीसाठी अंतर्मुख होणे गरजेचे आहे. आत बघणे म्हणजे तरी काय ? आत्मानुभूती हाच सर्व मूलभूत गुण अनुभवण्याचा पाया आहे. मी स्वतः देह नसून एक चैतन्य शक्ती, आत्मा आहे, भूकटी मध्ये निवास करणारी सत्ता आहे, हे जाणिवेच्या पातळीवर उतरवणे गरजेचे आहे, यालाच आत्मानुभूती म्हणता येईल.

भौतिक अंगाने विचार केला तर प्रत्येक मनुष्य आनंदाचा अनुभव घेतो; पण कधी तो आनंद थोड्या काळाकरिता टिकतो, तर कधी जास्त, मात्र सदैव आनंदी स्थिती काही राहत नाही. संयुक्त राष्ट्र संघ दरवर्षी सगळ्यात जास्त आनंदी देश कोणता असे सर्वेक्षण करतो. काही वर्षांपूर्वी सलग तीन वर्षे 'फिनलॅंड' या देशाला हा बहुमान मिळाला. तिथली जनता इतरांपेक्षा जास्त आनंदी असल्याचे दिसून आले. अशाच प्रकारे आपण 'भूतान'चे नावही ऐकतो. 'हॅपीनेस इंडेक्स' नावाची संकल्पना अलीकडे फार प्रचलित झाली आहे. त्यानुसार भूतानचा प्रयत्न आहे. देशातील जनता जास्तीत जास्त आनंदी कशी राहील यावर भर दिला जातो. फिनलॅंड मध्ये सामाजिक सुरक्षितता आणि आपसातील एकोप्याला सर्वाधिक महत्त्व दिले जाते. या देशाची लोकसंख्या पंचावन्न लक्ष आहे. पर्यटन या प्रमुख व्यवसायावर भिस्त असणाऱ्या या देशातील जनता अतिशय छोट्या छोट्या गोष्टीतही आनंद मानतात. अल्पसंतुष्ट असणे वेगळे आणि समाधानी असणे वेगळे.

१४९ देशांमध्ये भारताचा क्रमांक पहिल्या शंभरातसुद्धा नाही ही एक प्रकारे चिंचेचीच बाब म्हणावी लागेल. एरव्ही 'आमचा भारत महान' म्हणून गोडवे गाणारे आपण भारतीय का बरे आनंदी नाही याची मीमांसा करणे गरजेचे आहे. देशाचा जीडीपी, सामाजिक सुरक्षितता व्यक्ती स्वातंत्र्य अशा अनेक निकषांवर आनंदीपणाचे मूल्यमापन केले जाते आणि त्यात भारतीय कुठेतरी कमी पडतात. आनंदी राहणे हे मानवाच्या मूलभूत उद्दीष्टांपैकी एक आहे. संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सर्वसाधारण सभेने २८ जून २०१२ रोजी एक ठराव मान्य केला त्यानुसार २० मार्च हा दिवस 'आंतरराष्ट्रीय आनंदी दिवस' म्हणून साजरा केला जातो.

(पृष्ठ क्र.७ वर)

मना घडवी संस्कार !

ब्र. कु. शिवानी, दिल्ली

समाजात अनेक प्रकारची माणसे आहेत. कोणाला पाण्यापासून भीती वाटते. कोणाला उंचीची भीती वाटते. काही जणांना दुसऱ्यांची निंदा करण्यात स्वारस्य वाटते, काहींना दुसऱ्याला त्रास देण्याची सवय असते इत्यादी अनेक प्रकारची माणसे वावरताना आपण बघतो. ते असे वागण्यामागे त्यांच्यावर पूर्वापार चालत आलेले संस्कार कारणीभूत आहेत. त्या संस्कारांची पाळेमुळे इतकी घट्ट रूजली आहेत की कोणा एकाच्या सांगण्याने त्याचे परिवर्तन इतक्या सहजासहजी होणे अशक्य आहे. तेव्हा एकमेकांबरोबर वावरताना समोरची व्यक्ती जो जशी आहे तसे त्याचा स्वीकारणे आवश्यक आहे. प्रत्येक जण आपापल्यापरीने बरोबरच असतो कारण तो त्या त्या संस्कारांच्या प्रभावाखाली असतो. म्हणतात ना, सुंभ जळला तरी पीळ काही सुटत नाही. त्यामुळे त्याचे जे मूळ संस्कार आहेत हे फक्त आणि फक्त त्याच्या स्वबळाच्या इच्छाशक्तीद्वारेच बदलले जाऊ शकतात. आपण फक्त एवढेच करू शकतो की त्या व्यक्तीला योग्य ते मार्गदर्शन करून परमात्म्याची अवीट गोडी चाखवू शकतो. एकदा का परमात्म्याचा परिसस्पर्श त्याला झाला की आपसूकच तो या दुष्टचक्रातून बाहेर पडू शकतो.

आता, गरबा या नृत्यविष्काराचेच उदाहरण घ्या. गरबा जेव्हा खेळतात, तेव्हा समोरच्या व्यक्तीच्या पावलाबरोबर आपले पाऊल पडले पाहिजे म्हणजे तो शोभनीय तर होतोच; पण त्याचबरोबर एक प्रकारचा सुसंवाद-नाद साधला जाऊन परमोच्च आनंदाची अनुभूती होते. तसेच दांडिया खेळताना समोरच्या व्यक्तीच्या हातातील दांडीची हालचाल बघून आपल्या हातातील दांडी त्याप्रमाणे फिरवायची की तो एक प्रकारचा नाद घुमतो, त्याची गोडी काही वेगळीच असते व एक सुंदर रासलीला अनुभवायला

मिळते. जीवनात देखील एकमेकांबरोबर असे संस्कार मिलन व्हायला हवे. जितकी माणसे तितक्या प्रवृत्ती! विचारांमध्ये मतभिन्नता असली तरी नात्यांतील गोडवा टिकून ठेवता आला पाहिजे. तरच नात्यांमध्ये जिव्हाळा तयार होईल. तर असे एकमेकांशी मिळून-मिसळून, गोडीगुलाबीने आपण आपले जीवन व्यतीत करू शकतो. फक्त गरज आहे ती दुसऱ्याला समजून घेण्याची. त्यासाठी दुसऱ्याच्या प्रती मनात आदर असायला हवा. कधीही दुसऱ्याच्या चुकांकडे अंगुलीनिर्देश करू नका. कारण जेव्हा असे आपण करतो तेव्हा एकतर त्याला आपण दुखावतोच त्याचबरोबर आपल्या नातेसंबंधात दुरावा निर्माण होतो. तेव्हा दुसऱ्याची चूक न दाखवता ती करण्याची पद्धत कशी चुकीची आहे हे समजावता आले पाहिजे.

पूर्वी जेव्हा मुले शाळेतून घरी यायची तेव्हा शाळेतील सर्व गोष्टी आपल्या आईवडिलांना सांगत होती. मोठी झाल्यावर तीच मुले जेव्हा शाळा, कॉलेज बुडवून सिनेमा पाहू लागली. तेव्हा त्यांच्या त्या सांगण्यावरती आपण ज्या पद्धतीने त्रागा केला ते पाहून मुलांनी आपल्याला खरे सांगणेच सोडून दिले. आपण जर सामोपचाराने त्या मुलांना समजून घेतले असते की हे असे वयच मुळी अल्लड आहे. सिनेमा बघणे मुलांच्या मनात येणारच. फक्त जी पद्धत त्यांनी सिनेमा बघायला निवडली ती चुकीची आहे हे समजवायला हवे. चूक ही मुलांची नाही तर ती चुकीची पद्धत त्यांनी निवडली हे सांगता आले पाहिजे. तरच सर्व गोष्टी मुले आपल्याला बिनदिक्तापणे सांगतील. तो विश्वास आपण त्यांच्यात निर्माण करायला हवा जेणेकरून सत्याची कास ते सोडणार नाहीत व वाईट प्रवृत्ती त्यांना शिवणार नाहीत. आपल्या मुलांकडे आपण एखाद्या त्रयस्थाप्रमाणे बघायला हवे. एखादा सल्लागार जसा शांतपणे सगळ्या गोष्टी ऐकून

घेऊन मग योग्य ते मार्गदर्शन करतो, तसे आपण आपल्या मुलांचे सल्लागार बनायला हवे !

शांतपणे, समजून घेऊन एखादी गोष्ट स्वीकारणे व त्याबद्दल योग्य ते मार्गदर्शन मुलांना करणे गरजेचे आहे. आपण मुलांचे पालक न बनता मित्र म्हणून वावरणे गरजेचे आहे. नाहीतर ज्या गोष्टी मुले, आपल्याशी बिनदिक्कतपणे सांगत होती. ते आपल्या त्राग्यापुढे घाबरून जाऊन, मित्रपरिवाराला बिनधास्तपणे सांगतील. जेणेकरून कोणतीही वाईट गोष्ट सुद्धा करायला त्यांना लाज वाटणार नाही. कारण आपल्या आईवडिलांनी नाही तर मित्रांनी त्याची प्रशंसा केली, आपल्या समवयस्क मित्रांकडून मला वाहवा मिळाली, मान मिळाला या खोट्या भ्रमाचे ते बळी पडतील ! तेव्हा अशा विकृत मनोवृत्तीचे बळी पडण्यापासून आपण त्यांना वाचवू शकतो. आपण त्यांचे मित्र बनून त्यांना समजून घेऊन वागलो तरच हे घडेल. त्यांची चूक म्हणण्याला पूर्णविराम, तर त्यांना स्वीकारणे हे आपण आपल्या मनात दृढ केले पाहिजे. आपणच मुलांना भरकटण्यापासून वाचवू शकतो व एक जबाबदार नागरिक बनवू शकतो !

आता प्रत्येक जण माझ्याच मताप्रमाणे वागला पाहिजे ही प्रत्येकाची इच्छा असते. एकमेकांकडून प्रत्येक व्यक्ती काही अपेक्षा बाळगून असतात. पण जेव्हा त्या इच्छा पूर्ण होत नाहीत तेव्हा मन दुःखी होते. एखादी दुसरी व्यक्ती जेव्हा आपल्याला रागावते, चुकीच्या पद्धतीने बोलते तेव्हा ते

आपला नाही तर स्वतःचाच अपमान करत असतात. माझा अपमान झाला, मला दुःख झाले असे वाटून न घेता तो त्या व्यक्तीचा संस्कार तसा होता. म्हणून ती व्यक्ती तशी वागली असे समजून त्याला माफ करण्याची कला जोपासू ! जेव्हा एखादी व्यक्ती आपल्याला काही बोलली तोपर्यंत मला काहीच दुःख झाले नाही, पण जेव्हा मी त्या घटनेवर विचार करत बसते तेव्हा त्या दुःखाची झळ बसते. तीच तीच गोष्ट परत परत उगाळून आपण त्याला खतपाणी घालतो. त्याक्षणी आपण शांत, संयमी राहून त्यांना त्या गोष्टीबद्दल माफ करून तो विषय तिथेच संपवून टाका. ती गोष्ट माझ्या मनात नोंदलीच गेली नाही. नाही तर अशा बऱ्याच गोष्टी आपण जीवनात पकडून ठेवतो व जेव्हा आपण शरीर सोडतो तेव्हा आत्मा या सर्व गोष्टींचे संस्कार आपल्या पुढील जन्मी घेतो व त्याप्रमाणे वागत जातो किंवा तसा आपला स्वभाव घडतो. आत्म्याला जर वाईट संस्कारांपासून परावृत्त करायचे असेल तर वेळीच सावध व्हा व दुसऱ्यांना माफ करायची सवय लावून घ्या! आपला व्यवहार हा आपल्या संस्कारानुसार घडत असतो. इतरांच्या संस्कारांमुळे नाही. इतर कोणीही मला इजा करू शकतात, फसवू शकतात, ओरडू शकतात पण माझ्या मनाला नाही. मन माझ्या हातात आहे. मनाला दुःखी करायचे की सदैव सुखी ठेवून त्या परमात्म चिंतनात लीन व्हायचे हे ज्याने त्याने ठरवायचे आहे! म्हणून तर म्हटले आहे मन जीते तो जगत् जीत !

(भावानुवाद - ब्र.कु. नितीन, कुवेत)

(पृष्ठ क्र.५ वरून)

आनंद साजरा करण्यासाठी उत्सवांची किंवा अशा विशिष्ट दिवसांची नियुक्ती करावी लागते. पण असा आनंद त्या दिवसापुरताच मर्यादित राहू शकतो. आपल्याला हवा असणारा आनंद जेव्हा पाहिजे तेव्हा घेता आला पाहिजे. तशी हुकूमत प्राप्त केली तर किती मजा येईल. यासाठीच्या

वाटचालीत ब्रह्माकुमारी संस्थेत शिकवला जाणारा 'राजयोग' कामी येईल ही खात्री आहे. आमच्या केंद्राला अवश्य भेट द्या.

'आनंदाचे आवाऱू । मांडू जगा' याप्रमाणे आनंदी जीवनाची वाटचाल राजयोगाद्वारे साधता येईल.

वेळ गमावणे म्हणजे आयुष्यातील सर्व संधी गमावणे होय. - यदुनाथ थत्ते

लेखणी संजयची...

विनम्रता

ब्र.कु. जगदीशचंद्र

कोणतेही कार्य असो, ते विनम्रतेने करणे यालाच 'निरहंकारीपणा' म्हणतात, नम्रता म्हणतात. नम्रता आपले अमोघ शस्त्र आहे. नम्रतापूर्वक वागणे हे विजयी बनण्यासाठीचे आपले ध्येय आहे. सामान्यपणे रागावल्यावर किंवा भीती दाखवल्यावर विजय मिळतो किंवा इच्छित कार्य होते, असा एक समज आहे. परंतु आपल्याकडे अलौकिक शक्ती आहेत, दैवी, तसेच आत्मिक शक्ती आहेत. कोणी कितीही मोठा असो, आपल्या नम्र वागण्याने समोरच्याचा अहंकार गळून पडतो. नम्रपणामध्ये खूप शक्ती आहे. वैज्ञानिकांच्या मते अणुशक्ती सर्वात मोठे शस्त्र आहे, तर योगिजनांचे शस्त्र नम्रता. सिद्धी स्वरूप बनण्याकरिता नम्रता असणे गरजेचे आहे. मी एक विश्वसेवक आहे, हे नेहमी लक्षात ठेवायला हवे. जेव्हा आपण अनेकजण मिळून सेवा करतो त्यावेळी मुखातून कधी सहजच उद्गार निघू शकतात- मी काय याचा पिढीजात नोकर आहे का? हा मला काय समजतो? हो! एका अर्थाने आपण त्याचेच काय तर सर्वांचेच सेवक आहोत. शिवबाबा स्वतः म्हणतात 'मी विश्व सेवक (I am your obedient servant) आहे, तर आपण त्यांची मुलेही तसेच आहोत.

नम्रतेचा गुण धारण करण्यासाठी हा आपला नवीन जन्मच आहे, असे समजायला हरकत नाही. लौकिक जीवनात कुणी उच्च पदाधिकारी असेल, कुणी खूप श्रीमंत असेल, परंतु इथे ते सर्व विसरून आपण एका पित्याची मुले आहोत. हीच आपली खरी ओळख आहे. इथे लौकिक पदभार आठवून आधी काय होतो, काय करत होतो हे लक्षात ठेवायची आवश्यकता नाही.

'सांगे वडिलांची कीर्ती । तो एक मूर्ख

असे संतांनी सांगूनच ठेवले आहे. आपण तर अज्ञानी

जीवनाची कात टाकली आहे. ज्ञानमार्गावर चालत आहोत, जे काही आपल्याकडे होते ते सर्व मनाने ईश्वरार्पण केले आहे. मग तो मान-सन्मान असो, धन असो किंवा संपत्ती असो. आता स्वतःला वीतरागी समजायला हवे. बाबा तर म्हणतात 'रंकापासून राव बना'. जेवढे आपण वैरागी बनू तेवढेच आपण आंतरिक संपन्न बनत जातो. वैरागी म्हणजे याचक नव्हे. बाबा म्हणतात, मागण्यापेक्षा मरणे बरे.

वैरागी म्हणजे आंतरिक भाव असा हवा-आता माझे स्वतःचे असे काहीच नाही. जे काही माझ्याकडे होते आणि आहे, ते सर्व ईश्वरार्पण आहे. मी तर एक वैरागी आहे हा भाव जेव्हा अंतःकरणात रुजेल, तेव्हा खऱ्या अर्थाने नम्रता अंगी बाणली असे म्हणता येईल.

बाबा म्हणतात, "प्रत्येक आत्मा विशेष आहे. माझे प्रत्येक मूल विशेष आहे." स्वतःमधली आणि इतरांमधली वैशिष्ट्ये बघायची सवय लावली पाहिजे. हे बुद्धीरूपी नेत्राचे काम आहे. आपल्या वैशिष्ट्यांचा सेवेत वापर करायची हौस मनीं बाळगावी. त्यामुळे आपले आणि इतरांचेही भाग्य उजळते. आपण ज्या नजरेने दुसऱ्याकडे पाहतो तसे आपण बनत जातो, हे शाश्वत सत्य आहे. दुसऱ्यांमधील उणिवा पहाल, तर त्याच आपल्या व्यक्तिमत्त्वातही वाढीस लागतील. हा एक नैसर्गिक नियमच आहे. अवगुण बघितल्याने आपण पुरुषार्थहीन बनत जातो हे गुह्य रहस्य आहे. आध्यात्मिक दृष्ट्या आपले पतनच होत जाते. म्हणूनच कधीही दुसऱ्याचे अवगुण पाहू नये. सगळ्यांमधील वैशिष्ट्ये पाहिल्याने आपणही वैशिष्ट्यपूर्ण बनत जातो. हीच जीवनाची इतिकर्तव्यता आहे.

(भावानुवाद: ब्र.कु. विद्या, वसंत विहार, ठाणे)

सत्य संकल्प जीवीं धरावा

ब्र.कु.अर्पिता, त्रिपुरा

मी एक कॉलेज विद्यार्थिनी आहे. गेला काही काळ ब्रह्माकुमारीज संस्थेद्वारे शिकविले जाणारे आध्यात्मिक ज्ञान मी स्वतःच्या जीवनात धारण करण्याचा प्रयत्न करत आहे.

आपण शिकत असलेल्या आध्यात्मिक ज्ञानाच्या कसोटीचा क्षण आल्यावर आपली विवेकशक्ती काय निर्णय करते याचा नुकताच प्रत्यय आला.

आमच्या कॉलेजात प्रयोग प्रात्यक्षिकासाठी (प्रॅक्टिकल परीक्षा) इतर ठिकाणाहून परीक्षक येतात. माझ्या वार्षिक परीक्षेसाठी असेच एक बाहेरून आलेले परीक्षक, माझ्यासाठी कसोटीचे क्षण घेऊन आले. परीक्षकांनी मुलांकडे गुपचूप मागणी केली, 'तुम्ही मला प्रत्येक विद्यार्थ्यांमागे पाचशे रुपये द्या. मी तुम्हाला चांगले गुण देतो.'

हे ऐकल्यावर अनेक विद्यार्थी आनंदून गेले आणि 'त्या' तयारीला लागले.

माझ्यासाठी मात्र हा एक यक्षप्रश्न निर्माण झाला. पण जानकीदादीजींच्या जीवनातील एक प्रेरणादायक प्रसंग माझ्या डोळ्यासमोर आला. जणू काही त्या क्षणाला प्रेरणा देणारे शिवबाबाच होते अशी माझी प्रबळ समजूत आहे. मी ठामपणे नकार दिला. अशाप्रकारे लाच देण्याच्या कृत्यात मी सहभागी होणार नाही हा कृतनिश्चय केला. अशा प्रसंगी

मनुष्य आपल्या तत्वांशी तडजोड करू शकतो; पण मी तत्त्वनिष्ठ राहण्याचा निर्णय केला. त्यामागे शक्ती देणारे सर्वशक्तिमान शिव परमात्माच होते.

मी विचार केला, जर काही विपरीत घडले, तर शिवबाबा माझ्यासोबत आहेत. पाहू ! काय होईल ते होवो. मी नियमानुसार परीक्षा दिली. जेव्हा निकाल जाहीर झाला तेव्हा माझ्या आनंदाचा पारावार राहिला नाही.

माझा पहिला क्रमांक आला. माझ्यात आणि दुसऱ्या क्रमांकाच्या मुलीत केवळ एका गुणाचा फरक होता. पाचपैकी चार विषयात तिला माझ्यापेक्षा जास्त गुण मिळाले पण

'त्या' परीक्षकाच्या विषयात मी माझ्या स्पर्धकापेक्षा बारा गुण अधिक मिळवल्याने एकूण गुणात मी एकाने पुढे गेले आणि पहिली आले. इतकेच नव्हे, पहिल्या

क्रमांकाबद्दल मला पाच हजार रुपयांचे बक्षीसही मिळाले. ही आहे प्रामाणिकपणाची कसोटी आणि त्याचे फलित. या कसोटीत माझ्या मागे खंबीरपणे आणि गुप्तपणे बाबाच उभे होते म्हणून हा चमत्कार घडला असावा असे आसुसून वाटते. हे पाहता डोळ्यात प्रेमाश्रू येतात. भक्तीत वाचले होते 'अनन्यास रक्षीतसे चापपाणी ।

नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी ॥ पण इथे तर साक्षात् शिव परमात्म्याची थेट मदत मिळाल्याचा प्रत्यय आला.

(भावानुवाद- ब्र.कु. रूपा, अजमेर)

मनुष्य आपले दुःख हसून घालवू शकतो, मात्र रडून ते वाढवितो.

भोलानाथ शिवाची खरी पार्वती 'होली मदर' : दादी हृदयपुष्पाजी!

ब्र. कु. हेमंत, शांतिवन

संस्कृतमधे एक सुभाषित आहे, 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरियसी' अर्थात जन्मदात्री व जन्मभूमी स्वर्गाहूनही श्रेष्ठ होत. खरंच, ईश्वराच्या अगाध महिमेसमान मातेचा महिमाही मोठाच! इतिहासात गौरव प्राप्त करणाऱ्या महान मातांची तशी उणीव कुठे? अशा विश्व-विख्यात मातांच्या मालिकेतलं असंच एक अग्रणी, अमर नाव म्हणजे 'राजयोगिनी दादी हृदयपुष्पाजी!' दादींनी असंख्य आत्मिक वत्सांना ज्ञान-योगाच्या संगोपनाद्वारे अलौकिक आईचे प्रेम दिले. दादींचं हृदय गंगेच्या निर्मळ जलाप्रमाणे पवित्र होतं, स्नेहाच्या भाषेने त्या संवाद साधत व निःस्वार्थ प्रेम देऊन कुणालाही आपलसं करत व सर्वजण दादींना 'होली मदर (पवित्र माता)' म्हणत! पर्वतासमान उंच स्थितीत स्थित होऊन पार ब्रह्मलोकी राहणाऱ्या परमात्म्याला प्रसन्न करणाऱ्या दादीजी 'शिव भोलानाथाच्या खऱ्या पार्वती' होत्या. दादींनी बंगलुरु येथून ईश्वरी सेवेचा श्रीगणेश केला व चैतन्य ज्ञान गंगा बनून दक्षिण भारताच्या भक्ति-भावना सम्पन्न भूमीला ज्ञानजलाने सिंचित केलं. दादीजींनी तपोबल, मनोबल व दैवी गुणांच्या धारणेच्या बळाने कर्नाटक, आंध्रप्रदेश, तेलंगणा, तामिळनाडू व केरळ इत्यादी राज्यांमधे अनेक राजयोग सेवाकेंद्रांची स्थापना केली.

दादीजींचा जन्म सिंध हैद्राबाद येथे झाला. पिता 'रतनचंद सुरतानी' व आई 'सीता' यांना क्रमशः नऊ अपत्यं होती-१) मोठी लक्ष्मी, २) बम (पार्वती), ३) छोटी लक्ष्मी, ४) किक्की, ५) टिक्कन, ६) तीर्थ (पुत्र), ७) मोतिल (चंद्रमणि दादी), ८) परसु (पुत्र), ९) पारी (पार्वती). ह्या नऊ अपत्यांमधील पाचवी कन्यारत्न ईश्वराचे स्मरण करायला जिथे बसत असे, तेथे तिचं मन सहजच टिकत (एकाग्र होत) असे, म्हणुन मातपित्याने नाव ठेवलं,

'टिक्कन' तर शिवपित्याने दादींना अलौकिक नाव दिलं, 'हृदयपुष्पा!' दादींच्या वडिलांचा कोलंबो (श्रीलंका) येथे कपडे, उशा-गाद्यांचा व्यवसाय होता. लग्नाची इच्छा नसतानांही पित्याने लोकलाजेपोटी दादींच्या अठराव्या वर्षी विवाह करून दिला. पण त्यांच्या अंतर्मनातून आवाज आला, 'तू पवित्र राहशील!' तेव्हा त्यांना प्रश्न पडला, 'परंतु कसं? पण नियतीने त्यांच्या प्रश्नाचं उत्तर आधीच निश्चित केलं होतं. लग्न झाल्या-झाल्याच पति आजारी पडले, तेव्हा दादींनी नर्स बनून पतीची सेवासुश्रुषा केली. पण अवघ्या सहा महिन्यातच पती मृत्युमुखी पडले, त्याने दादींना मोठा धक्का बसला, त्यांना वाटलं की कालपर्यंत तर मी 'कन्या' होते, पण आज मात्र 'विधवा' झाले. लहानपणी दादी श्रीकृष्णाला भगवंत मानून शोधत. त्यांना पुन्हा-पुन्हा वाटे की केव्हातरी त्या कृष्णासोबत राहिल्या होत्या. एकदा त्यांना अंतःकरणातून प्रेरणा मिळाली की प्रभु अवश्य भेटेल. खरोखरच एके दिवशी भागवतचा पाठ करताना अचानक मुरलीधर श्रीकृष्णाचा साक्षात्कार झाला, तेव्हा त्या कृष्णाला धरायला धावल्या. पण तेवढ्यात श्रीकृष्ण लोप पावला. त्याने मनाला प्रश्न पडला की भगवंत असे का निघून गेले? तीन दिवसानंतर घरी मावशी आली व म्हणाली, 'दादा लेखराज यांच्याकडे चल, तिथे तुला श्रीकृष्णाचं दर्शन होईल,' हे ऐकून दादी मनोमन खुश झाल्या व मावशी सोबत सत्संगात गेल्या, तेव्हा दादा लेखराजांना साधारण रूपात पाहून विचारात पडल्या की श्रीकृष्ण कुठेय? कारण दादी ब्रह्माबाबांमधे अवतरित शिवपित्याला पाहू शकल्या नाहीत. तेव्हा शिवबाबांनी शक्तिशाली दृष्टी दिल्यावर त्या अशरीरी होऊन गेल्या, देहाचे भान उरले नाही. बाबांनी त्यांना तीनदा विचारलं, 'मुली कोण आहेस?' तेव्हा त्या म्हणाल्या, 'मी एक दुःखी स्त्री आहे' तेव्हा बाबा म्हणाले, 'मी बोलणारी

कोण आहेस? माणूस मेला तर त्याला का जाळतात? देहातून कोण निघून जातो? आता तुला स्मशानात नेऊन जाळतील का?’ बाबांनी एका कागदावर मनुष्याचे चित्र काढले व भ्रुकुटीत आत्मा, मन, बुद्धि व संस्कार दाखवून समजवले की पाच तत्वांचा देह विनाशी आहे तर आत्मा अविनाशी आहे. देहाचा पती मरण पावला, आत्मा नव्हे! म्हणून तू आत्मा, विधवा नाही झाली.’ बाबांनी दिलेल्या मर्मभेदी उत्तराने दादींना जणू ज्ञानरूपी बाण लागला, त्यांना जाणवले, जणू काही वीजप्रवाह आला, रोमा-रोमात वीजेचा प्रकाश पसरला, दुःखाचे ढग विरळ झाले. दादी आत्मिक स्थितीत स्थित झाल्या, आत्मा ताऱ्याप्रमाणे चमकू लागला असे वाटले. त्यांना अनुभव झाला की त्या शरीर नसून एक लाईट आहेत! त्या आनंदाच्या डोहात बुडाल्या. थोड्याच वेळात देहभानात आल्यावर दादींनी अनुभव घेतला की त्या कर्मबंधनी आत्मा नसून, एक शांतस्वरूप आत्मा आहेत व त्या खुशीत हसू लागल्या, तेव्हा बाबांनी विचारले, ‘मुली, आता सांग बरं, तू कोण आहेस?’ तेव्हा त्या म्हणाला, ‘मी आत्मा आहे’ पुन्हा विचारले, ‘दुःखी की सुखी?’ त्या उत्तरल्या, ‘मी तर सुखस्वरूप आत्मा आहे.’ जणू क्षणभरात त्या दुःखी व्यक्ती पासून सुखी आत्मा बनल्या व आनंदाची लॉटरी घेऊन, हर्षित अवस्थेत घरी परतल्या.

त्याच दिवसात दादींच्या भावाच्या मृत्यूमुळे आई दुःखाने बेजार होती. दादींनी बाबांद्वारे प्राप्त केलेले आत्मज्ञान आईस ऐकवले, त्याने आई फारच प्रसन्न झाली. बाबांना भेटायची इच्छा असूनही आई लोकलाजेमुळे भेटायला जाऊ शकली नाही. दुसऱ्या दिवशी दादींनी बाबांना आईचा समाचार सांगितला, तेव्हा ब्रह्माबाबांच्या देहात गुप्तरूपात प्रवेश झालेले शिवपिता म्हणाले, ‘मुली, मी पतित-पावन, गणिका व अबलांच्या उध्दारासाठी परमधामातून आलोय. मुली चल, तुझ्या आईकडे जाऊया,’ दादी बाबांना घेऊन गेल्या; पण दुःखी माता पदराआड चेहरा झाकून बसली होती, तेव्हा बाबा म्हणाले, ‘सीतामाता, अज्ञानाचा पदर दूर सार व मला दिव्यनेत्राने पहा, कोण आलाय तुझ्या घरी?’ दिव्यदृष्टिद्वारे बाबांना विष्णुरूपात पाहून आई पाया पडू लागली. तेव्हा बाबा म्हणाले, ‘संध्याकाळी सत्संगात ये’ व आईदेखील सत्संगात जाऊ लागली. बाबा म्हणाले, ‘ज्ञानामृत प्यायचं असेल तर

वडिलांकडून स्वीकृतीची चिठ्ठी आणं,’ पण पित्याने नकार दिला. एके दिवशी बाबांनी बोलावल्यावर वडील मेणासारखे वितळले व म्हणाले, ‘एवढ्या मोठ्या व्यक्तित्ने बोलवले, तर मी का जाऊ नये?’ सत्संगात गेल्यावर बाबांनी मम्मांशी भेट घालून दिली, मम्मा म्हणाल्या, ‘मंदिरात कोणता प्रसाद देतात? तिथे काय प्रज्वलित करतात?’ वडील म्हणाले, ‘फळं-फुले देतात, अगरबत्ती, धूप-दीप लावतात.’ मातेश्वरी म्हणाल्या, ‘देह हे देवालय आहे व त्यात तुम्ही विराजमान आत्मा म्हणजे चैतन्य मूर्ती ‘देवता’ आहे, म्हणून मूर्तीस मांस-मदिरा, सिगरेटचा नैवेद्य का खाऊ घालता? त्यामुळेच आत्मा पापी बनतो.’ हे ऐकून त्यांना खूप पश्चाताप झाला व ‘मी देवता आहे’ हा कैफही चढला. घरी येताच झाटकू बनून एका झटक्यात ते व्हिस्की व ब्रँडीच्या बाटल्या फेकू लागल्यावर त्यांचे भाऊ म्हणाले, ‘दादा, एवढी महाग परदेशी मदिरा आम्हाला द्या, आम्ही तरी मौज करू.’ त्यावर ते म्हणाले, ‘ज्या वस्तुमुळे माझ्या हातून पाप घडले, ती तुम्हालाही देणार नाही.’ एका तडाक्यात दारू सोडल्यामुळे ते आजारी पडल्यावर डॉक्टर म्हणाले, ‘दादा, हळू-हळू सोडा, दूधात अण्ड घालून प्या.’ परंतु त्यांनी काही ऐकले नाही व शिवबाबांवर एक बल, एक भरोसा ठेऊन बरेही झाले. तन, मन, धनाने वडील समर्पित झाल्यावर दादींना ज्ञानामृत प्राशन करायची परवानगी मिळाली.

दादीजी परमात्म प्रेमात रंगून पक्क्या योगिनी बनल्या. योगात बसल्यावर दादींना सुस्तीचा सामना करावा लागे, तेव्हा त्या बाबांना म्हणत, ‘बाबा, आहे तर सहज राजयोग! परंतु एवढा कठीण का वाटतो?’ बाबा बोलले, ‘मुली, हळू-हळू अभ्यास करत राहशील तर माया सामना करणार नाही.’ एकदा दादी मोठ्या हॉल मध्ये झोपल्या होत्या, पण अमृतवेळी डोळे उघडले नाहीत. तेव्हा दादींनी स्वप्नात पाहिलं की प्रकाशाची किरणं येत आहेत, त्याने त्या खडबडून उठून बसल्या, दोन-तीन बहिणींसोबत येऊन बाबा उभे राहून दृष्टी देत होते. त्या कल्याणकारी दृष्टिने जणू काही नेत्रांतली झोप उडाली व दादी निद्राजीत बनल्या. दादी चिकाटीने योग करू लागल्या व तेवती ज्योत बनल्या. बाबांनी त्यांना पहारा द्यायची (सिक्क्यूरिटीची) ड्यूटी दिली. एक रात्री दृढ संकल्प करून योग करताना दादींना वेळेचे भान

राहिले नाही. बाबांनी दोन बहिणींना टॉर्च घेऊन पाहायला पाठवले व म्हणाले, 'कुणी माझी झोप उडवलीय, ते पहा' त्या बहिणी दादींना घेऊन बाबांपाशी गेल्या, बाबा म्हणाले, 'मुली, प्रभूला प्राप्त करण्यासाठी लोक तप करतात, तुला तर स्वयं भगवंत भेटलाय! मग अजून काय हवयं तुला?' हे वदून बाबांनी शक्तिशाली दृष्टी दिल्यावर दादींना परमानंदाची अनुभूती झाली व नशा चढला, 'पाना था सो पा लिया!' कसं सात्विक भावाने भरलेलं, रंगलेलं, सुंदर देवतेसमान जीवन होतं! सांसारिक व्यक्ती, वस्तू, वैभव व पदार्थांचं तीळभरही आकर्षण नव्हतं. दादी एका प्राणप्रिय प्रभूच्या आठवणीत मग्न राहत व स्वतःला प्रकाशाच्या देहात, फार हल्केपणाचा अनुभव करत.

कराचीत चौदा वर्षं तपस्या केल्यावर दादी बाबांसोबत आबू पर्वत येथे आल्या. जसं अश्वमेध यज्ञ करताना श्वेत अश्व (पांढरे घोडे) सोडतात, तसच बाबांनीही रुद्र गीता ज्ञान यज्ञाच्या वेळी श्वेत वस्त्रधारी रुहानी अश्वाना (ब्रह्मावत्सांना) शिवपित्याचा संदेश देण्यासाठी पाठवलं. एकदा दादी पहाडावर बाबांच्या आठवणीत रममाण झाल्या होत्या, तेव्हा त्यांनी अव्यक्त आवाज ऐकला, 'मुली, दक्षिण भारतात माझे लाखों भक्त आहेत, त्यांना माझा परिचय दे. माझ्या भोळ्या भक्तांची सेवा कर.' बाबांनी त्यांना बंगलुरू येथे सेवेसाठी पाठवलं. एकदा मम्मा बंगलुरूला गेल्या, तेव्हा दादी विचारात पडल्या की जगदम्बा सरस्वतीचं स्वागत कसं करू? दादींना अचानक ज्वेलरी स्ट्रीटकडे जाण्याची प्रेरणा झाली. तिथे गेल्यावर जगदम्बेचा भक्त भेटला. त्याने प्रेरित होऊन खुशीने मम्मांसाठी घर दिलं. बाबांनी पाठवलेलं निमंत्रण पत्र छापायला दादी कर्मशियल स्ट्रीटवर पोहचल्या, तिथे प्रिंटींग प्रेसचा मालकही जगदम्बेचा भक्त निघाला, त्यानेही मोफत छपाई करून दिली. एक माळी पुष्पहार घेऊन आला. मातेश्वरींचे स्वागत-सत्कार करून ज्वेलरी स्ट्रीट घेऊन आले, पण मम्मांनी तेथील महाल स्वीकारला नाही. मम्मा छोट्याशा सेंटर मध्येच राहिल्या. दादींनी स्वतःची खाट(पंलग) मम्मांना झोपायला दिली. मम्मा दादींना म्हणाल्या, 'बाबांनी सांगितलंय, मुलीला त्रास होत असेल तर घेऊन ये,' त्यावर दादी म्हणाल्या, 'युद्धाच्या मैदानातून घाबरत पळ काढतात. मी पळणार नाही, मी जगेन तर इथेच व मरेन ही इथेच. दादी

अखेरच्या श्वासापर्यंत तेथेच सेवा करत राहिल्या, आजही तिथे सेवाकेंद्र आहे. त्या स्थानी मातेश्वरीजींचे आगमन झाल्याने सरकारने तेथील चौकास 'जगदम्बा सर्कल' हे नाव दिलेलं आहे. चौकाचं हे नाव आजपावेतो तसंच आहे.

ज्ञान सरोवरचे डॉक्टर नरसय्या दादींची वैशिष्ट्ये सांगतात, 'महातपस्विनी दादींना कन्नड भाषा येत नव्हती, तरीही त्या योगाद्वारे अनुभव करवत, हाव-भाव व चेहऱ्यानेच ज्ञान स्पष्ट करत. ज्ञानाचं स्वरूप बनून यज्ञ इतिहासाचं वर्णन करत, जणू बाबा-मम्मा त्यांच्या समोर प्रत्यक्ष उभे आहेत. त्यांच्या मुखातून सदैव ज्ञानरत्नच निघत. त्या कधीही वेळ व्यर्थ दडवत नसत, फ्री असल्या तर काही ना काही सेवा करत, कधी भाजी कापत, तर कधी शिवणकामाचे कपडे कापून देत. दादींना संकल्पांची सिध्दी होती. एकदा त्यांना शिवलिंगाच्या आकृतीत असलेल्या म्युझियमचा साक्षात्कार झाला. ब्रह्माकुमारी संस्थेत आधी शिवलिंगाच्या आकारात कोणतीही इमारत नव्हती, त्यामुळे विरोध झाला. पण दृढ संकल्पाच्या स्वामिनी दादींनी अखेर शिवलिंगाच्या रूपात संग्रहालय बनवलं, पण बांधकामात धनाची गरज असल्याने दादींनी दोन कारही विकल्या. आजही ते म्युझियम बेंगलोर मधील दर्शनीय स्थळांपैकी एक आहे. तिथे एक रिट्रीट सेंटर (योगभवन) ही बनवलं, त्यात 'भगीरथाच्या मुखातून निघालेल्या ज्ञान-गंगा कशा पावन करत आहेत,' ह्या देखाव्याच्या प्रतिकृतीची निर्मिती केली. दादींनी विघ्नांची चिंता न करता, न घाबरता योगबलाने वेळोवेळी काम केले. एकदा पोलिस इंस्पेक्टर येऊन तावातावाने चौकशी करू लागला, 'तुमच्या दादी कुठे आहेत?' दादी योगात तल्लीन होत्या, त्यांना पाहताच क्षणी पोलिस इंस्पेक्टरने साष्टांग दंडवत केला, दादींच्या योगाच्या प्रभावाने शांत होऊन जाऊ लागला, पण प्रेमस्वरूप दादींनी परत बोलावून टोली(प्रसाद) दिला. दादींना भाऊ बहिणींनी पाच रुपये जरी दिले तरी दादी पोस्ट तिकिटं विकत घेऊन मधुबनला पाठवित, जेणेकरून मुरली पाठवली जाईल. राखी पौर्णिमेला रात्री दहा वाजेपर्यंत राखी बांधत, त्यावेळी स्वतः अव्यक्त बापदादाच उपस्थित असल्याचा अनुभव होई, वातावरण खूपच शक्तिशाली होऊन जाई. दादींमुळे अनेकांना देवीचा साक्षात्कारही होत असे.

शांतिवनचे रामानंद भाई (वेल्लिंग डिपार्टमेंट)

दादींच्या संगोपनाचे वर्णन करतात, 'दादींनीं अमूल्य संगोपन देऊन माझं जीवन बनवलं. एकदा मी बंगलुरूला कुमार भट्टीत गेलो असताना दादींनी सेवेची ऑफर दिली. लौकिकचं बंधन असूनही मी दादींच्या प्रेमापोटी थांबलो. मुरलीधरच्या मुग्ध दादी मुरलीविषयी फार आदर बाळगत, मुरली ऐकताना मध्येच उठू देत नसत. जर मुरली क्लासच्या वेळी त्यांना सेवार्थ जायचं असेल, त्यावेळी सुट्टी घायला येऊ देत नसत, म्हणत, 'आधी मुरली ऐका. दादी मुरली हिंदीमध्ये वाचत, पण मला हिंदी समजत नसे, तरीही दादींद्वारे अव्यक्त बापदादांची अनुभूती येई. एकदा दादी म्हणाल्या, 'जर इच्छा असली तर हिंदी शिकू शकतो. मला हिंदी शिकवायला कुणी तयार नव्हते, परंतु दादींनी बळ भरलं आणि वरदान दिलं की मी एका आठवड्यात हिंदी शिकलो. दादी पक्क्या संदेशी होत्या. एकदा ट्रांसमध्ये जाऊन लगेच परत आल्या व म्हणाल्या, 'आज बाबांनी भोग स्वीकार केला नाही कारण अमृत (जल) ठेवलं नव्हतं.' खरोखर थाळीत तीर्थ नव्हतं. मी स्वतःचा परिचय देताना नाव सांगितलं, 'रामदास,' दादी म्हणाल्या, 'बाबांची मुलं दास नसतात, आजपासून तुझं नाव रामदास नव्हे रामानंद' हेच नाव पक्कं झालं. एकदा नातेवाईकांनी माझी परीक्षा घेतली, मला तार केली की आई खूप गंभीर आजारी आहे. मला संशय आला; पण दादी म्हणाल्या आई आजारी आहे तर

जावेच लागेल. काही झाले तर परतण्यासाठी भाडे मागितल्यावर दादींनी पैसे दिले. घरी गेल्यावर पाहतो तर बहीण व मेहुण्याने ज्ञान सोडावे म्हणून ही योजना बनवली होती. त्यांनी दरवाजा बंद केला पण मी दुसऱ्या दाराने बाहेर पडून बंगलुरूला पोहचलो. दादींना घडलेली कथा सांगितली, दादी म्हणाल्या, 'परीक्षा पास झाला अन् निमोही बनला.' दादी नेहमी श्रेष्ठ कैफ चढवत, म्हणून जे कपडे देत ते आनंदाने स्वीकारले. ढिला कुर्ता बघून बहिणी म्हणत, 'बघा, आला बाबाजी,' तर मी मोठ्या नशेत म्हणत असे, 'मी तर वानप्रस्थी आहे ना!' एकदा टी शर्ट व जीन्स पॅन्ट मध्ये पाहून दादींनी विचारलं, 'कुणी दिले?' तेव्हा मी म्हणालो, 'दादी, आपणच दिले होते!' तेव्हा सोबतच्या बहिणीला म्हणाल्या, 'ह्याला सफेद कपडे दे.' एकदा मधुबनला भट्टीसाठी सुट्टी घेण्यासाठी मी दादींकडे गेलो, दादी पलंगावर पहुडल्या होत्या, तेजस्वी चेहरा, एकदम शांत स्थिती, जणू शेषशैत्येवर विश्रांतीच्या मुद्रेत असलेल्या विष्णुसमान फरिश्ताच दिसत होता! दादींनी खूप प्रेमाने दृष्टी व टोली दिली. काय आश्चर्य! त्याच दिवशी १५ जुलै १९९६ रोजी संध्याकाळी सहा वाजता दादी देह दुनियेला निरोप देऊन सूक्ष्मवतनवासी फरिश्ता बनल्या. अशा 'होली मदर' शिव भोलानाथाच्या सच्च्या पार्वतीस त्यांच्या स्मृतीदिनानिमित्त शत् शत् नमन, कोटी-कोटी अभिवादन!

(पृष्ठ क्र.४ वरून)

म्हणतात. तुम्ही देहधारी आत्मे आहात. देहभानाचे कवच बुद्धीद्वारे उतरवा. नुसते देवळातले कासव पाहून त्याला नमस्कार नका करू तर त्याप्रमाणे आपली कर्मेद्रिये आवरून घ्या. मन-बुद्धी आत्मरूपात केंद्रित करा म्हणजे अशरीरी बना. अशा अवस्थेतून माझ्याशी योग साधता येईल. कारण मीही निराकार अशरीरी आहे. हे साधर्म्य असेल तरच माझ्याशी सख्यत्व केल्याचा अनुभव घेता येईल.

९) समर्पण किंवा आत्मार्पण - देहधारणेमुळे मनुष्य मी, माझे या पसाऱ्यात गुंततो. कितीही प्रयत्न केला तरी मन-बुद्धी नाते संबंधात अडकते. नाते संबंध चांगले नसतील तर त्यात अडकून नाही; पण ज्यांनी दुःख दिलं, जिथे फसवणूक झाली अशा गोष्टीतही मन गुंतून पडतं. स्वतःच्या गुण वैशिष्ट्यातही आपण अडकतो. आयुष्यात अनेक चांगल्या गोष्टी करायच्या असतात. त्या राहून गेल्या किंवा त्याचे

मनसुबे रचलेले असतात त्यातच गुंतून पडण्याचीही शक्यता असते. शिवपिता म्हणतात या सर्व गोष्टी विसरा कारण आता 'मन चलो निज निकेतने ... भ्रमकेनो अकारणे' असे म्हणायची वेळ आली आहे. या सृष्टीवर महापरिवर्तनाची वेळ समीप येऊन ठेपली आहे अशा वेळी सगळे मनोव्यापार गुंडाळा. जसे प्रवासाला जाताना वळकटी गुंडाळून ठेवतो तसे कर्माचा हिशोब संपविण्याचे उद्दिष्ट ठेवा. ऐनवेळी वळकटी बांधाबांध करायला घ्याल तर धांदल उडेल त्यासाठी आधीच तयार रहा. माझे सत्यस्वरूप जाणा आणि मी सांगतो त्यानुसार कर्म करा म्हणजे कर्माचा प्रभाव मन-बुद्धीवर पडणार नाही. माझ्या आज्ञेनुसार कर्म केल्यास हर्षित रहाल तेच यथार्थ स्वसमर्पण अथवा आत्मार्पण म्हणता येईल ही आहे ज्ञानमार्गाची यथार्थ जाण. दुसऱ्या शब्दांत म्हणता येईल हा आहे नवविधा ज्ञानमार्गाचा यथार्थ अनुभव.

सदैव एकाग्र मन आणि एकरस अवस्था

ब्र. कु. उर्मिला, शांतीवन, आबू रोड

दादी जानकीजी म्हणजे नम्रता, सरळ स्वभाव, आध्यात्मिक शक्ती संपन्नतेच्या मूर्ती होत्या. ज्ञानमुरली हाच त्यांच्या उर्जेचा स्रोत होता. जेव्हा मी या ईश्वरी ज्ञानमार्गावर चालू लागले. तेव्हा 'ज्ञानामृत' मासिकात त्यांच्याविषयीचा एक लेख छापून आला होता. वेळोवेळी त्यांना बाबांकडून मिळालेली अनेक वरदाने, आशीर्वाद रोमांचकारी आहेत. त्यातील एक त्यावेळच्या अंकात होतं. बाबांनी त्यांना सांगितले होते, 'मुली तू फक्त मी दिलेल्या श्रीमतानुसार चाल आणि मग तुझं भाग्य मीच कसं उजळतो ते पहा. भाग्यरूपी खारूच तुझ्या हाती ठेवीन.' संघटनात वावरताना अनेक परीक्षांना तोंड द्यावं लागतं तेव्हा दादीजींना मिळालेल्या वरदानाची साहजिकच आठवण होते आणि आपल्यालाही बळ प्राप्त होतं. मार्ग मिळतो. मनांत उर्मी येते फक्त श्रीमतावर चालायचे आहे, बाकी 'तो' सर्व काही ठीक करेल.

दादी प्रकाशमणी अव्यक्त झाल्यावर दादी जानकींनी कार्यसूत्रे हाती घेतली. तेव्हा अव्यक्त बापदादांनी त्यांना विचारले, "जबाबदारीचे ओझे तर वाटत नाही ना!" त्यांचे उत्तर फार सुंदर होते. त्या म्हणाल्या, "व्यर्थ विचार करण्याची बुद्धीच माझ्याकडे नाही आहे. ते जाणतच नाही मी." आपण काय करावे, याची प्रेरणा मला या वाक्यातून कायम मिळते.

एकदा एक विशेष व्यक्ती दादींना भेटत होती तेव्हा दादींनी तिला बाबांच्या ज्ञानमुरलीचे महत्त्व समजावून सांगितले. शरीराचे शृंगार करण्यातही वेळ वाया जाऊ द्यायचा नसतो हेही सडेतोडपणे सांगितले, ते मला पहायला मिळाले. इतक्या स्पष्टवक्त्याही होत्या.

स्वतःच्या आणि दुसऱ्याच्या वेळेचीही त्यांना किंमत होती. प्रकाशनासंबंधी काही कार्य असेल तर त्या सांगत, "प्रिंट काढून गाडीत वाचायला दे". त्यानुसार गाडीत वाचून होकार, नकार, दुरुस्त्या, तात्काळ फोनवर देत, इतक्या वक्तशीर होत्या दादीजी.

त्या खऱ्या अर्थाने संन्यासिनी होत्या, संपूर्ण निरीच्छ होत्या. एकदा त्यांना कुणीतरी भेटायला आले होते आणि त्यांनी एक छानसा मुकुट भेट दिला. त्या व्यक्तीनंतर मी योगायोगाने भेटायला गेले आणि त्यांनी तो मुकुट मला चटकन देऊ केला. त्यांची अनासक्त वृत्ती पाहून मी दंग झाले. वस्तू छोटी वा मोठी असो. निःस्वार्थ भावनेने केलेली देवघेवच आपला आनंद द्विगुणित करते हेच खरे. देऊ केल्याने आपण संपन्न आणि खरे श्रीमंत होतो, घेण्याने नव्हे!

देणाऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे
घेता घेता एक दिवस देणाऱ्याचे हात घ्यावे
या विंदा करंदीकरांच्या ओळी इथे चपखल बसतात.

दुसऱ्यांवरील तुमचे शुद्ध प्रेम व्यक्त करण्यात अजिबात दिरंगाई करू नका,
आयुष्यात कुणाचाही भरवसा देता येत नाही, आपल्या भावना बदलू शकतात.

ब्रह्मावत्सांकरिता

शिकण्यासारखं बरंच काही...

(भाग - ५)

ब्रह्माभोजनाचे महत्त्व

ब्र.कु. सुभाष, ज्ञानसरोवर, आबू पर्वत

एके दिवशीचा प्रसंग आहे. भ्राता जगदीशचंद्रजी दिल्लीहून मधुबनमध्ये आले आणि जेवणाच्या वेळेस कुठलाही गाजावाजा न करता शांतपणे मधुबन निवासींच्या भोजनाच्या ठिकाणी येऊन रांगेत उभे राहिले. वाढलेले ताट घेऊन एका ठिकाणी जाऊन बसले. त्यांच्या वागणुकीत कुठेही बडेजाव नव्हता. 'मी अमुक आहे, वरिष्ठ भाऊ आहे' असली तिळमात्र लंकेरही त्यांच्या हालचालीत नव्हती. कुठलाही अहंकार नाही, कुठलीही मागणी नाही. एवढ्यात भुरी दादीजी तिथे आल्या आणि भ्राताजींना पाहून उद्गारल्या, "जगदीशभाई आलेत, आज आपल्याकडे जगदीशभाई आलेत." त्यांनी दादीजींकडे बघून प्रसन्न स्मित हास्य केलं आणि एका कोपऱ्यात जाऊन बसले होते.

अनेक मधुबन निवासी आणि इतर मंडळी मोठ्या कुतूहलाने आणि आदराने त्यांच्याकडे लांबूनच पहात होती. ज्यांच्या बाजूला भ्राताजी बसले होते ती मंडळीही स्वतःच्या भाग्याचा हेवा करत असावीत त्या दिवशी. ते इतके शांतपणे जेवत होते ते पाहून त्यांच्या शांततेत स्वतःहूनच कुणी बाधा आणू इच्छित नव्हते. जणू काही एखादा नयनरम्य सोहळाच पाहत होते सर्वजण. वात्सल्याने भुरी दादीजींनी मला सूचना केली, "सुभाष, जगदीशभाईंना

काही हवंय का ते जाऊन विचार." त्यानुसार मी त्यांच्याजवळ गेलो असता त्यांनी हसून उत्तर दिले; पण ते खुणेनेच दिले. हात जोडून खुणेनेच 'काही नको' असे दर्शविले.

भ्राताजी एकदा ताटात वाढलेले घेऊन खात असत, त्याहून अधिक घेत नसत. मम्मा-बाबा जसे अल्प आहारी होते तसेच जगदीशभाई होते. वाढून घेतलेल्या ताटाचा जणू शिवबाबांना नैवेद्य दाखवत व नंतर प्रसाद म्हणून ते ग्रहण करीत. जेवताना कटाक्षाने मौन पाळत असत. अगदीच नाईलाज झाला तर कमी शब्दांत बोलून थांबत. अनेकदा भावोत्कट स्थितीत ते म्हणत, "हे भोजन नुसतं साधं अन्न नाही, हे तर दुःखभंजन ब्रह्मा भोजन आहे." त्यांच्या मुखचर्येवर तो प्रेमभाव, उच्च भाव झळकत असे. भोजन कधीही ताटात वाया जाऊ देत नसत. एक कणही उष्ट्या अन्नाचा ठेवत नसत. जेवण झाल्यावर भोजन वाढणाऱ्यांना मनोमन धन्यवाद देऊनच उठत असत.

आपल्यापैकी अनेकांनी लहानपणी 'उदरभरण नोहे जाणिजे यज्ञकर्म, सहज हवन होते नाम घेता फुकाचे' ही प्रार्थना म्हटली असेल. मात्र ती तंतोतंत आचरणात आणणारी अशी व्यक्ती विरळाच.

महाभारतातील यक्षप्रश्न

➤ हवेपेक्षा जास्त वेग कुणाचा आहे? गवताच्या भाऱ्यातील काड्यांपेक्षाही अधिक संख्येने काय आहे?

उत्तर - मनोजवं मारुततुल्य वेगं असे आपल्याकडे म्हटले जाते. याचाच अर्थ मनाचा वेग सर्वात अधिक

आहे आणि मानवास असलेल्या चिंतांची संख्या गवताच्या भाऱ्यातील काड्यांपेक्षा जास्त भरू शकते.

माझिया मना जरा थांब ना!

ब्र.कु. चंद्रशेखर, बी. के. कॉलनी, आबू रोड

सणासुदीचे, नववर्षाच्या नवलाईचे दिवस सरले आणि पुन्हा आपली अगीनगाडी रोजच्या धकाधकीच्या रुळांवर धावायला लागली. सणाचे औचित्य लक्षात घेऊन आनंदाचा प्रकाश सर्वांच्या चेहऱ्यावर झळकला आणि आता तोच धावपळीचा मेकअप सर्वांच्या चेहऱ्यावर येऊ लागला. थोडासा तोचतोपणा, उत्साहहीन दिवस सुरू झाला. आपल्या गाडीला आपण चालवणार, पळवणार. चार चाकांच्या गाडीमध्ये आपण वेळच्या वेळी पेट्रोल, डिझेल किंवा सी.एन.जी. भरतोच. शरीराचेही तसेच आहे. तना बरोबर मनालाही काय हवे, काय नको ते पाहिले पाहिजे, तरच आपल्या आत्मशक्तीचे संवर्धन होईल.

मनाला काय हवे व काय नको ते पाहूया. आपला भूतकाळ म्हणजे सरलेल्या घटनांचे गाठोडे असते. या घटना भल्या बुऱ्या स्मृती मनामध्ये ठेवून देतात. भल्या स्मृतींमुळे आपली आत्मशक्ती वाढते तर बुऱ्या स्मृतींमुळे आत्मशक्तीचा ऱ्हास होतो. भूतकाळ हा भूत या शब्दाने बनला आहे. भूत हा शब्द नकारात्मक आवरण घेतलेला वाटतो. म्हणजे घडून गेलेल्या जुन्या स्मृतींमधील वाईट भावना निर्माण करणाऱ्या घटना पुन्हा पुन्हा आठवत राहतात. जे चांगले घडलेले असते ते काही मोजके लोकच लक्षात ठेवतात. म्हणून त्या घटना जाणीवपूर्वक विसरावे लागेल. तसे विसरलो नाही तर मात्र त्या स्मृतींमुळे माझ्या कृतीवर परिणाम होतो व पुन्हा मी तसेच वागतो.

गतकाळात एखादी व्यक्ती माझ्याशी वाईट वागली व मी ते विचार वारंवार करत राहतो. पुढच्यावेळी ती व्यक्ती भेटली तर ती तशीच आहे, काहीच बदलली नाही, असा

विचार केला तर, मी मात्र बदललो. त्या व्यक्तीच्याबद्दल विचार करून मी पूर्वग्रहदूषित बनत जातो. उदाहरणार्थ दुसरी व्यक्ती माझा अपमान करते, द्वेष भावना ठेवते हे मला स्पष्ट समजले. हे समजेपर्यंत त्या व्यक्तीबद्दल माझं मत चांगलं असतं; पण या नंतर आपल्या मनात काही ना काही नकारात्मक असं डोकावत रहातं. याचा अर्थ त्या व्यक्तीबद्दल जी माझी चांगली भावना असते ती आता नक्कीच दूषित होऊ लागते. त्यामुळे गुणांची जागा अवगुण घेऊ लागतात.

म्हणजे जे चुकीचं, वाईट वागले, त्याची एक चूक व ते सर्व मी मनात ठेवून स्वतःचे विचारचक्र बदलले ही माझी देखील चूकच म्हणावी लागेल. म्हणजेच मी स्वतःभोवती नकारात्मक विचारांचे जाळे विणतो.

जेव्हा घरी लहान मुले असतात व वाढत्या वयात घरातील प्रत्येक वस्तुला ती हात लावतात. कधी कधी धारदार वस्तू किंवा कधी इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे असतात. लहान मुले त्यांनाही हात लावायला जातात व आपण त्यांना प्रेमाने पण थोडं कठोरपणे समजावतो की ते खेळणं नाही ते बाबांचे कामाचे आहे. ते खेळणे नाही, ते धोकादायक आहे. हे असे आपण कितीदा मुलांना सांगतो. आपण कंटाळत नाही, जोपर्यंत ते त्यांच्या मनावर ठसत नाही, तोपर्यंत आपण त्यांना सांगत राहतो. अशाच प्रकारे आपल्या मनावर आपणच काम करायचे आहे. मन भूतकाळातील अशा काही प्रसंगांमधून जाते. काही वेळा काही घटनांच्या प्रभावातून बाहेर येण्यासाठी वेळ हे औषध असते. तर काही घटना या वेळेबरोबर विसरणे किंवा सोडून देणे जमत नाही. समाजात किंवा आपल्याच घरात असे अनेक अप्रिय प्रसंग

मन, बुद्धी
आणि संस्कार ही
आत्माची तीन सूक्ष्म
अंगे किंवा कर्मेन्द्रिये आहेत.
मनाचे कामच आहे
विचार करणे.

घडतात. आपण त्याचा अनुभव विसरू शकत नाही. जसे नैसर्गिक आपत्ती येते, भूकंप किंवा पूर किंवा ओला सुका दुष्काळ येतो व काहीना त्याचा खूपच त्रास होतो तर काही जण त्याकडे साक्षी होऊन बघू शकतात. असहाय, अगतिक वाटायला लावणारे प्रसंग असतात. सध्याच्या गतिमान जीवनपध्दतीमध्ये कौटुंबिक कलह सुध्दा पराकोटीला जात आहेत. आजकाल जितकी लग्न जुळतात, त्याहूनही जास्त लग्न तुटत आहेत. घटस्फोट होत आहेत. अकाली मृत्यू होत आहेत. हे सर्व प्रकार कित्येकांच्या मनावर बिंबत आहेत. त्यामुळे वाटणारी भीती, येणारी निराशा, उसळणारी चीड, राग हे इतक्या सहजी पाठलाग सोडणारे नसते. मग अशा परिणाम झालेल्या मनाला, विचारांना बदलण्यासाठी वेळ लागेल, त्याला सतत सूचना देऊन देऊन गप्प करावे लागेल. ते बंद होणार नाही. जसे - गाडी आपण चालवतो तेव्हा ट्रॅफिकमध्ये आपण प्रथम गाडीचा वेग कमी करतो. मग अॅक्सिलरेटरवरचा पाय काढून ब्रेकवर ठेवतो व गाडी न्यूट्रल गिअवर घेतो. असे केल्यावर गाडीची पॉवर कमीत कमी खर्च होते.

जेव्हा मनाला नकारात्मक विचार करण्यापासून आपण थांबवतो तेव्हा तिथे आपण आत्मशक्ती वाचवतो. मनाला लहान मुलाप्रमाणे सारख्या सूचना देणे म्हणजेच थांब, असा विचार नाही करायचा.... तर थांब ही गोष्ट जाऊ दे... सोडून दे... हे थांबवणे महत्त्वाचे आहे.

हे थांबवणे सक्तीचे असेल तरी हरकत नाही. जर थांबत नसेल तर मनाला दुसऱ्या कामात गुंतवावे लागेल. चांगले वाचले किंवा ऐकले तरी चालेल पण त्या नकारात्मक विचारांची संख्या कमी करायलाच लागेल. अशा विचारांना वारंवार निर्माण करणाऱ्या मनाला मंत्र द्यावा लागेल, जाऊ दे, सोडून दे, या गोष्टीला जाऊ दे ! आपण मनाला शिकवतो ते शिकेल.

याला आपण मानसचित्र तयार करून पाहू शकतो. ही आहे माझी पूर्वीची स्मृती, आज मी तिला जाऊ देत आहे. डिलिट करत आहे. परमात्म्याला मानसचित्रात पाहूया. त्याच्याकडून शुद्ध, शुभ प्रकाश किरण माझ्याकडे येत आहेत. तो प्रकाश, ते प्रकंपन माझ्याकडे येत आहे व माझ्या

मनातील नकारात्मक विचारांना ते प्रकाश किरण स्पर्श करत आहेत. मनाने जे घट्ट स्वतःबरोबर चिकटवून घेतले होते ते सैल होत आहे व विरून जात आहेत, विसरून जात आहे. त्यामुळे ज्या वेदना माझ्या मनामध्ये अडकून आहेत त्या निघून जातील. हे रोज करायला लागेल. या स्मृतींना रोज मुद्दामहून आठवून नष्ट होताना पाहणे - हे केल्याने त्या अधिक लक्षात राहतील असे अनेकांना वाटते पण या घटना कधी कधी खूप जास्त वेदना, भय घेऊन असतात. त्यामुळे त्या विसरल्या जात नाहीत, म्हणून त्यांना जाणीवपूर्वक जागृत अवस्थेत आठवणे व हे नष्ट करणे, परमात्म्याची शक्ती घेऊन त्याचा प्रयोग करणे, हे खूप महत्त्वाचे आहे. हे जर आपण केले नाही तर मात्र आपणच आपल्या शरीरासाठी आजार, रोग निर्माण करू शकतो.

मन म्हणजे काय? मानवाने याचा शोध घेण्याचा आपल्या परीने प्रयत्न केला आहे. मानसशास्त्राची एक मोठी शाखाच निर्माण झाली आहे. 'मन' अभौतिक गोष्ट आहे, तिला डोळ्यांनी पाहू शकत नाही, हातांनी स्पर्श करू शकत नाही. परमप्रिय परमात्मा 'शिव' म्हणतात, 'मन, बुद्धी आणि संस्कार ही आत्माची तीन सूक्ष्म अंगे किंवा कर्मेद्रिये आहेत. मनाचे कामच आहे विचार करणे. मात्र सकारात्मक विचार की अन्य काही हे आपल्या हातात आहे. लहान मुलांना चांगल्या गोष्टींची सवय लावावी लागते तसेच मनाचे आहे. म्हणूनच म्हणतात 'सवयीचा गुलाम.'

स्वतःवर लक्ष केंद्रित करूया, चिंतन करूया....

मी एक चैतन्य आत्मा आहे, शक्तीशाली आहे... माझा प्रत्येक विचार माझी निवड आहे.... जरी भूतकाळात काहीही झाले होते. खूप कठीण होते, वेदना खूप खोलवर होत्या, तरीही मी आत्मा असून माझ्याकडे एवढी शक्ती आहे की मी ते डिलिट करू शकतो.... वेदनात्मक स्मृती सोडून देऊ शकतो... पुसून टाकू शकतो... आज या क्षणी त्या गोष्टीला, त्या विचारांना, त्या वेदनांना मी सोडून देत आहे... ते सर्व माझ्याकडून निघून दूर जात आहेत. पाहूया त्या नकारात्मक ऊर्जेला बाहेर जाताना... ती आता संपली आहे, नष्ट झाली आहे...

राजयोग म्हणजे ईश्वराशी केलेला संवाद.

यज्ञेतिहासाची पाने चाळताना हृदयमोहिनी दादीजी

निंदकाचे घर असावे शेजारी किंवा 'निंदा हमारी जो करे मित्र हमारा सो' असे आपण अनेकदा ऐकतो, वाचतो; पण जेव्हा ही गोष्ट धारण करण्याची वेळ येते तेव्हा खरी कसोटी लागते. 'शब्दाचे घाव शस्त्रांपेक्षाही खोलवर जातात' असे सामान्यतः आपण म्हणतो. सर्वांबद्दल आपण शुभ भावना बाळगून असतो; पण जेव्हा एखादा आपली निंदा करतो हे कानी येते तेव्हा शुभभावनेची पातळी वर-खाली होते. ती व्यक्ती समोर आल्यावर मनांत घृणा किंवा सूक्ष्म क्रोध येतो, असा अनेकांचा अनुभव असतो. जर अशा विपरीत भावना योग्याच्या मनांत आल्या तर तो विजयी कसा म्हणता येईल ?

साकार बाबांच्याद्वारे आम्ही अनेक गोष्टी शिकलो. पावलोपावली शिकत गेलो. आजकालच्या भाषेत सांगायचे तर बाबांचे जीवन म्हणजे अगदी अचूक संगणकच म्हणावसं वाटतं. मला आठवतंय, आम्ही लहान असताना सिंध प्रांतात बाबांचं नाव एक सत्शील आणि बुद्धिवान व्यक्ती म्हणून घेतले जाई. कुणालाही एखाद्या बाबतीत कौटुंबिक किंवा व्यावसायिक सल्ला हवा असल्यास 'दादा लेखराज' म्हणजेच बाबांचा सल्ला घेत असत. इतकी प्रतिष्ठित व्यक्ती होते.

अशा बाबांच्या जीवनात शिवबाबांच्या प्रवेशामुळे आमूलाग्र बदल घडून आले हे सर्वज्ञातच आहे. १९५० मध्ये आम्ही आबूला आलो आणि आम्हा बहिणींना, बाबांनी निरनिराळ्या स्थानी सेवेच्या निमित्ताने पाठविले. कलकत्त्याला दादी निर्मलशांता, करनालमध्ये दादी मनोहरइंद्रा, पुण्याला दादी जानकी असे कोण कुठे तर कोण कुठे सेवारत झाले. त्याकाळी कलकत्त्यातून एक 'विश्वमित्र' नावाचे वर्तमानपत्र निघत असे. त्यात बाबांविषयी भलतचं छापून आलं एकदा. बाबांचं सायकल दुरुस्तीचं दुकान होतं

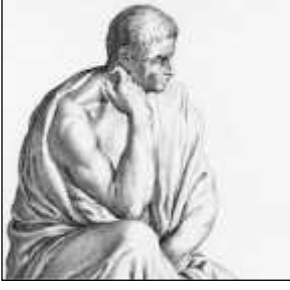
असं वेडवाकडं छापलं होतं. ते पाहून दादी निर्मलशांता फार विचलित झाल्या. स्वाभाविकच आहे, साकार बाबा हे त्यांचे लौकिकार्थानेही जन्मदाते होते आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या देखील अलौकिक पिता होते. दादीजींनी बाबांना पत्र लिहून सगळा वृत्तांत कळवला आणि म्हणाल्या 'या वर्तमानपत्रावर आपण खटला दाखल करूया. तुम्ही अनुमती द्या.

बाबांचे याविषयीचे उत्तर फारच मार्मिक होते. 'बेटा, मला शिवबाबांनी सम्पूर्ण सृष्टिपरिवर्तनाचे कार्य सोपविले आहे, या सृष्टीचा अलौकिक पिता, ब्रह्मा या नात्याने तो निंदकही माझाच पुत्र आहे. वडील आपल्या मुलावर रागावून असा खटला कसा काय भरतील?' किती सुंदर दृष्टीकोन होता बाबांचा. आम्हा यज्ञवत्सांना जे जे शिकवलं ते ते करून दाखवलं त्यामुळे अनुकरण करायला अगदी सोपं होत गेलं. नुसतं शब्दज्ञान नव्हतं, केवळ विश्वबंधुत्वाच्या त्या पोकळ गप्पा नव्हत्या. व्यक्ती कुणीही असो, बाबांच्या प्रेमात कधीही अंतर आले नाही.

अशीच अजून एक घटना आहे. आबूत राहत असताना एक संन्यासी बाबांना खूप उणंदुणं बोलत असे. पण बाबांनी कधीही त्याला प्रत्युत्तर केले नाही. कायम स्नेहार्द्र दृष्टीने वागले. बाबा फिरायला जात त्या वाटेवरच तो राहत असे आणि बाबा दिसले की त्याला मस्तकशूल होई. बाबा मात्र त्याला गुरुवारचा प्रसाद प्रेमाने पाठवत, आम्हां ब्रह्मावत्सांपैकी कुणालाही त्या संन्याशाला चांगले सुनवायची खुमीखुमी आली तरी बाबा शांत करत आणि म्हणत, "अरे त्याचा दोष नाही. त्याला माहीत नाही हे कार्य प्रत्यक्ष परमात्म्याचे आहे. कधीतरी त्याला कळेल योग्य वेळ आल्यावर." तसेच घडले. १८ जाने. १९६९ रोजी बाबांनी

(पृष्ठ क्र. २०वर)

तत्त्वबोध

ब्र.कु. बाळू, सोलापूर

ईश्वराविषयी अनेकानेक मत-मतांतरे आहेत. निरीश्वरवादापासून ते त्याच्या सर्वव्यापकत्वापर्यंत अनेक मते वा धारणा आहेत. काहींनी त्याला यत्र, तत्र सर्वत्र मानले तर, काहींनी अवतारवादाचा स्वीकार केला. कुठे असेही म्हटले, 'परमेश्वर कल्पनातीत आहे.' सर्वव्यापकतेवरचा एक काल्पनिक संवाद येथे देत आहोत. 'रिटोरिझम' म्हणजे एक प्रकारे विचारमंथन किंवा काहीतरी चांगला खल करून एखादे मौलिक विचाररत्न बाहेर काढणे. अशा पद्धतीचा अवलंब सॉक्रेटिसच्या काळात किंवा त्याच्याही आधीच्या काळात 'डेमोस्थेनिस'च्या काळात ग्रीकांत प्रचलित होता असे म्हटले जाते. आपल्याकडे संस्कृतात म्हटले आहे - वादे वादेषु जायते तत्त्वबोधः। इथे वाद म्हणजे वितंडवाद न घेता संवाद या अर्थी घ्यायचा आहे. अशा उद्देशातून एक लघुसंवाद आपल्यासमोर ठेवत आहोत. आशा आहे आपल्याला रुचेल.

ब्रह्माकुमारी - ओम शांति, नमस्कार!

जिज्ञासू - नमस्कार, ओम शांति

ब्रह्माकुमारी - आज आपण परमात्म्याविषयी काही सत्य जाणून घेणार आहोत.

जिज्ञासू - हो. जरूर!

ब्रह्माकुमारी - परमात्मा कोणाला म्हणतात किंवा कोणाला परमात्मा म्हणू शकतो या करता मुख्य ५ गोष्टी / बाबी जाणून घेण्यासारख्या आहेत.

• जो सर्वमान्य आहे. ज्याला सर्व धर्म पंथामध्येही मानले जाते.

• जो सर्वोच्च, सर्वश्रेष्ठ, सर्वोत्तम आहे. तो सर्व आत्म्यांमध्ये परम (श्रेष्ठ) आहे. त्याच्यापेक्षा अधिक शक्तिशाली या जगामध्ये अजून कोणीही नाही.

• जो सर्वापेक्षा अलिप्त आहे. जन्म-मरण, कर्म-फळ, पाप-पुण्य तसेच सुख-दुःखापासून तो अलिप्त आहे. जो अपरिवर्तनशील आहे.

• जो सर्वज्ञ आहे.

• जो सर्व गुण, सर्व शक्तींचे भांडार आहे.

• पण तो सर्वव्यापक नाही.

जिज्ञासू - तुमच्या बाकी सर्व गोष्टी मान्य आहेत परंतु तो सर्वव्यापक नाही हे काही पटले नाही.

गीतेच्या १५ व्या अध्यायात म्हटले आहे -

“ममैवंशो जीवलोके जीवभूत सनातनः।”

- म्हणजेच परमात्म्याचा अंश सर्वांमध्ये आहे. मग तुम्ही कसे म्हणू शकता तो सर्वव्यापक नाही?

ब्रह्माकुमारी - ठीक आहे. काही वेळाकरता आपण शास्त्रांमधील गोष्टी बाजूला ठेऊया. जर परमेश्वर सर्वव्यापक आहे तर तो तुमच्यात आहे तसेच

माझ्यातही आहे, बरोबर?

ब्रह्माकुमारी - मग मनुष्य परमेश्वराला दारोदारी का शोधत आहे? कोणी गुरु करण्याची, शास्त्र वाचण्याची, पूजा, अर्चना नवस, उपवास, भक्ती करण्याची, घरदार सोडून संन्यस्त होण्याची काय गरज?

जिज्ञासू - मनुष्य आत्म्यांवर मायेचा प्रभाव असल्यामुळे आपल्यामध्ये असलेल्या परमेश्वराचा आपण अनुभव घेऊ शकत नाही वा त्याला ओळखू शकत नाही. मनापासून भक्ती केल्याने परमेश्वर दर्शन देतो. जसे हिरण्यकश्यपूने खांबावर लाथ मारली आणि विष्णू त्यातून प्रगट झाले.

जर परमात्मा
सर्वव्यापक आहे तर
त्याला वेगळा अवतार
घेण्याची काय
आवश्यकता आहे?

ब्रह्माकुमारी - जर परमेश्वर सर्वव्यापक आहे तर तो हिरण्यकश्यपूमध्ये पण होताच ना? त्या खांबामध्ये पण होता? मग वेगळा नृसिंह अवतार घेण्याची परमेश्वराला आवश्यकता का भासली असेल?

भक्त कधीही परमेश्वर होऊ शकत नाही. राष्ट्रपतींचा (President) महिमा वेगळा, पंतप्रधानांचा (Prime Minister) महिमा वेगळा आहे. जर परमात्मा सर्वव्यापक आहे तर त्याला वेगळा अवतार घेण्याची काय आवश्यकता आहे? म्हणून शास्त्रांमधील गोष्टी सारासार विचार करून, समजून घेणे आवश्यक आहे.

जिज्ञासू - परंतु सगळे म्हणतात तो कणाकणामध्ये आहे. त्याच्या इच्छेशिवाय झाडाचं एक पान सुद्धा हलू शकत नाही. मग हे कसं शक्य आहे?

ब्रह्माकुमारी - जर परमात्मा कणाकणामध्ये आहे, तर मग तो हवेमध्ये पण आहे. बरोबर? परंतु शहरातील हवा तर इतकी प्रदूषित आहे की डॉक्टर्स पण डोंगराळ प्रदेशात किंवा निसर्गाच्या सान्निध्यात जा असे सांगतात म्हणजे परमात्मा काय परिवर्तनशील आहे? तो प्रदूषित होतो? तुम्हीच विचार करा.

जिज्ञासू - जसे दुधामध्ये तूप किंवा लोणी सुप्त अवस्थेमध्ये असते तसेच परमेश्वर सर्वांमध्ये व्यापक आहे. फक्त गरज आहे त्याला ओळखण्याची.

ब्रह्माकुमारी - आता बघा.. आधी दुधाचे दही लावावे लागते. नंतर ते छान घुसळून त्यातून ताक आणि लोणी

वेगळे होतात. म्हणजेच दूधाचे गुणधर्म वेगळे आणि ताक, लोण्याचे गुणधर्म वेगळे आहेत. दूध पूर्णपणे परिवर्तीत होते. तेव्हा लोणी नंतर तूप मिळते, तर मग सांगा.. परमात्मा कधी पतित बनू शकतो? परिवर्तीत होऊ शकतो?

जिज्ञासू - ताई... तुम्ही म्हणता ते अर्थपूर्ण तर आहे परंतु... ब्रह्माकुमारी - संत-महात्म्यांनी त्या परमेश्वराचा इतका सुंदर, सुखद अनुभव घेतला की त्यांना तो जिथे बघू तिथे जळी, स्थळी, काष्ठी, पाषाणी तोच दिसू लागला. खरे तर हे अत्यंत प्रेमोत्कट भावनेने म्हटलेले शब्द आहेत. लोकांनी ते शब्दशः तसेच घेतले. जसे एखाद्या प्रेम करणाऱ्या व्यक्तीला त्याची प्रेयसीच सगळीकडे दिसू लागते, तिच्याच आठवणींमध्ये तो सतत मग्न असतो. म्हणतात ना लैला कशी आहे बघायचे तर मजनूच्या डोळ्यात बघा. अशीच अवस्था संत-महात्म्यांची होती. त्या परमेश्वराच्या प्रेमात मग्न असताना ते म्हणून गेले 'सगळीकडे प्रत्येक ठिकाणी परमेश्वर आहे.' जर आपल्यात परमेश्वर आहे तर आपणही दुःखकर्ता-सुखकर्ता अवस्थेचा अनुभव घेऊ शकू. परंतु असे होत नाही; म्हणूनच या संसाराचे सत्य हेच आहे की परमेश्वर सर्वव्यापक नाही, परंतु सर्व शक्तिवान, सर्वज्ञ, त्रिकालदर्शी आहे.

जिज्ञासू - काही गोष्टी मला आता समजायला, पटायलाही लागल्या आहेत. यावर मी नक्कीच अजून विचार करेन. धन्यवाद!

(पृष्ठ क्र.१८ वरून)

देह ठेवला आणि हे कळल्यावर तो आला आणि पश्चातापदग्ध होऊन रडला. बाबांचे चरण पकडून इतका रडला की बाबांच्या पार्थिवाची पावले अश्रूंनी भिजली, पण काय उपयोग?

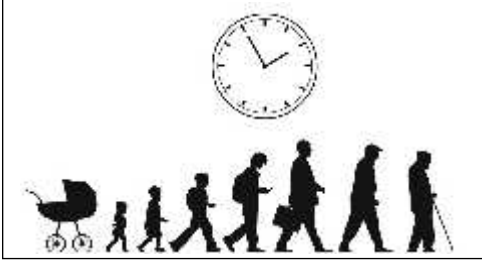
बाबांचे प्रेम हे विश्वसमावेशक होते. त्यात आप-पर भाव नव्हता. बाबांचं जीवन क्षणोक्षणी मार्गदर्शक ठरतं.

“बोले तैसा चाले, त्याची वंदावी पाऊले”.

(शब्दांकन : ब्र.कु. परशुराम, संगमनेर)

कागद आणि लेखणी विचारांना चिरकालत्व बहाल करतात,
मात्र ते विचार मौलिक असतील तरच.

जन्म आणि मृत्युचे रहस्य

ब्र.कु. रामकृष्ण, वाशिम

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।

अर्थात् ज्याने जन्म घेतला त्याचा मृत्यू निश्चित आहे.

आणि तसेच मृत्युनंतर पुनर्जन्म देखील निश्चित आहे. जन्म आणि मृत्यू एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. मृत्यू म्हणजे जीर्ण झालेले शरीररूपी वस्त्र बदलणे व जन्म म्हणजे नवीन शरीररूपी वस्त्र धारण करणे. वास्तविक नवीन वस्त्र परिधान केल्यानंतर प्रत्येकाला आनंदच होतो , तर मग मृत्युचे दुःख का व्हावे? जन्म घेतल्यानंतर मृत्युचे भय का वाटा वे? याचे मुख्य कारण म्हणजे आध्यात्मिक ज्ञानाचा अभाव. आजच्या या लेखात आपण या विषयावरील आध्यात्मिक स्पष्टीकरण जाणून घेणार आहोत.

मृत्यू ही एक अद्भुत घटना आहे, ज्यायोगे आत्मा आयुष्यभराची आपली कर्मसंस्काररूपाने आपल्याबरोबर घेऊन पुढील जन्माच्या यात्रेसाठी जातो. अंत मति सो गति (अन्ते या मतिः सा गतिः) या उक्तीप्रमाणे अंतसमयी मनुष्याच्या मती अर्थात बुद्धीमध्ये जी स्मृती असेल, त्यानुसार त्याला गती अर्थात पुढचा जन्म प्राप्त होतो. मृत्यू हा जीवनाचा अंत नसून नवीन जन्माच्या प्रवेशद्वाराप्रमाणे आहे. शरीर सोडल्यानंतर काही कालावधीनंतर आत्मा आपल्या कर्म आणि संस्कारानुसार मातेच्या उदरात वाढत असलेल्या ४-५ महिन्यांच्या गर्भात प्रवेश करतो. या कर्मक्षेत्रावर आपापली भूमिका निभावण्यासाठी आलेल्या प्रत्येक आत्म्याचे जन्म-मृत्युचे चक्र हे महाविनाशापर्यंत सुरू असते. ज्याप्रमाणे कलाकार रंगभूमीवर येताना धारण केलेला वेश बदलून सहजतेने दुसऱ्या नाटकात वेगळी भूमिका साकारू लागतो, त्याचप्रमाणे आत्मा एक शरीररूपी

वस्त्र बदलून नवे शरीर धारण करून आपली पुढची भूमिका साकारू लागतो. शरीर हे कर्मजन्य असल्याकारणाने शरीराचा जन्म आणि मृत्यू कर्माच्या हिशोबानुसार होत असतो. परंतु आत्मा हा अदृश्य असल्याने आणि आत्म्याविषयी ज्ञानाच्या अभावामुळे डोळ्यांस दिसत असलेल्या शरीरावरच मोह जडतो, आणि या मोहाने अंध झालेला मनुष्य शरीराच्या जाण्याचे अर्थात् मृत्युचे दुःख करीत बसतो.

मृत्यू ही एक अद्भुत घटना आहे, ज्यायोगे आत्मा आयुष्यभराची आपली कर्मसंस्काररूपाने आपल्याबरोबर घेऊन पुढील जन्माच्या यात्रेसाठी जातो.

वास्तविक पाहता आत्मा तर अजर , अमर आणि अविनाशी आहे. आत्म्याचा यथार्थ परिचय आपल्याला मिळाला तर केवळ मृत्युचेच नव्हे, तर कोणतेच भय अथवा दुःख आपल्याला ग्रासू शकणार नाही, उलटपक्षी आयुष्य खऱ्या आनंदाने भरून जाईल.

शरीररूपी वस्त्र धारण करणाऱ्या आत्मा नामक चैतन्य शक्तीचा परिचय शिव परमात्म्याने दिला आहे. इतर धर्मातदेखील आत्म्यासाठी रूह, सोल

किंवा स्पिरिट अशी अनेक संबोधने आहेत. आत्मा ही एक चैतन्य शक्ती असून, मन-बुद्धी आणि संस्कार यांनी युक्त आहे. मनाद्वारे संकल्प किंवा विचार करण्याची आणि बुद्धीद्वारे निर्णय करण्याची शक्ती आत्म्याला प्राप्त होते. या शक्ती वापरून आत्मा जे कर्म करतो, त्या कर्मानुसार त्याचे संस्कार बनतात. ज्याप्रमाणे एखादी गोष्ट सतत करत राहिली असता त्याचा सराव होतो आणि मग काही काळाने मुद्दाम प्रयत्न न करता देखील त्या सवयीनुसार आपल्या हातून कर्म घडत राहतात, त्याचप्रमाणे मग मनुष्यात्मा संस्कारानुसार कर्म करत राहतो. आत्मा शरीर सोडताना हे संस्कार तसेच

(पृष्ठ क्र. २३ वर)

जपान डायरी

(भाग-१)

ब्र.कु. रेशिमता, टोकियो

मी जपानमध्ये कामानिमित्त येऊन तीन वर्षे झाली. दरम्यान या देशाचे आणि इथल्या लोकांचे नकळत निरीक्षण घडले. ब्रह्माकुमारीज टोकियो सेवाकेंद्रावर येणाऱ्या भाऊ-बहिणीसोबत ज्ञानचर्चा आणि राजयोग करित आध्यात्मिक प्रवास सुरू आहे, त्यातील काही अनुभव देत आहे.

सर्वप्रथम थोडी पार्श्वभूमी समजून घेणे आवश्यक आहे. प्रत्येक राष्ट्राची एक संस्कृती असते आणि त्यावर काही शे किंवा काही हजार वर्षांच्या घटनांचा प्रभाव असतो. त्यात भौगोलिक कारणे असतात, युद्धाचे प्रभाव असतात, संस्कृतीचे आदान-प्रदान कसे झाले, तेही महत्त्वाचे असते. जपानी माणूस मूलतः फार प्रामाणिक, राष्ट्राभिमानी आणि चिकित्सक आहे. चिकित्सक किंवा वैज्ञानिक दृष्टीकोनामुळे प्रत्येक गोष्ट बुद्धीच्या आणि अनुभवाच्या कसोटीवर घासून पाहिल्याशिवाय स्वीकारायची नाही अशी त्यांची सर्वसाधारण सवय आहे. ब्रह्माकुमारीज संस्थेच्या राजयोगाविषयीसुद्धा त्यांची तीच भूमिका आहे. 'काय करायचे, कसे करायचे आणि का करायचे...' अशी मालिका ओलांडल्याशिवाय पुढे जायचे नाही, हा शिरस्ता आहे. इथली लोकं शांत प्रवृत्तीची आणि मितभाषी आहेत. थोडीशी लाजाळूही म्हणायला हरकत नाही. व्यावहारिक जीवनांत खूप काम करणारी किंवा 'काम हाच परमेश्वर' असे मानणारी आहेत. पण कामाच्या व्यापात कधीकधी व्यक्तिगत जीवनाची आबाळ होत आहे, हे त्यांना लक्षात येईपर्यंत कदाचित उशीरही होतो. व्यग्र राहण्याच्या धडपडीत व्यावहारिक आयुष्यात नैराश्य आणि वैफल्याची शिकार होणे हा याचा दूरगामी परिणाम दिसून येत आहे. यातूनच व्यसनाधीनता, जीवघात असे अनेक सामाजिक प्रश्न उभे राहत आहेत आणि यावर त्यांच्याकडे उत्तर आहे असे वाटत नाही. अर्थात ही माझी वैयक्तिक निरीक्षणे आणि नोंदी

आहेत. त्याचा कुणी विपर्यास न करावा.

ज्ञानमुरलीत शिवबाबाही व्यग्र राहण्याविषयी सुचवतात. त्यावरून भाऊ-बहिणीसोबत सेंटरवर विषय निघाला. त्यांची स्वाभाविक भावना होती, आम्ही तर खूप व्यग्र असतो, मग ज्ञानमार्गात असे वेगळे काय? काही दिवसांपूर्वी मनास व्यग्र कसे ठेवायचे याबाबत एका ज्ञानमुरलीत वरदानाद्वारे बाबांनी मार्गदर्शन केले.

चुकीच्या पद्धतीने व्यग्र राहिले तर त्यातून तणावाची निर्मिती होते. इथली अनेक माणसे रात्रंदिवस नुसती काम आणि कामच करत राहतात. वर उल्लेखलेल्या सामाजिक प्रश्नांचा जन्म इथे सुरू होतो. सर्वसाधारणपणे इथले लोक अध्यात्म वगैरेच्या फंदात फारसे पडत नाहीत. देवळात किंवा चर्चमध्ये जाऊन आपल्याला शांतता मिळेल असा गाढ विश्वास नाही त्यामुळे मन आनंदित करायला काय करायचं? ताण नाहीसा करण्यासाठी जे मार्ग सर्वसाधारणपणे अवलंबतात तेच चोखाळले जातात, जसे पाटर्चा, पब, मद्यपान इत्यादी. मनातून त्यांनाही जाणवत असतं की हा काही चांगला उपाय नाही; पण अगतिकतेने करत राहतात. या धकाधकीत अनेक जण शारीरिक आणि मानसिक व्याधींनी ग्रस्त होऊ लागतात. आजचे वैद्यकशास्त्रही सांगते ७०-८० टक्के रोग मनोकायिक (सायकोसोमॅटिक) आहेत. म्हणजे सोप्या शब्दांत सांगायचे झाले तर मनाचे स्वास्थ्य बिघडते म्हणून तनाचे बिघडते. त्यामुळे मन दुरुस्त तर तंदुरुस्त; पण हे कसे साधायचे हा यक्षप्रश्न!

सेवाकेंद्रावर शिवबाबांच्या वरदानाचे स्पष्टीकरण देताना मी आणि जपानी निमित्त ब्र.कु. टीचरने त्यांना काही उलगाड केला. शिवबाबा आपल्याला रोजच अनेक उच्च आत्मभानाची (स्वमानाची) ओळख करून देतात. त्यातील गुह्य अर्थ सांगतात. केवळ तेवढेच नव्हे तर त्या उच्च

आत्मभानाचा अभ्यास करण्यासाठी ताकद देतात. शिवबाबा आपले मात-पिता, मार्गदर्शक, शिक्षक आहेत ही केवळ कल्पना नाही, तर वास्तविकता आहे. त्यांच्याशी प्रेमाचा संबंध जोडून पहा. आजवर ईश्वर म्हणजे पापकर्माबद्दल शासन करणारा एवढी भीतीच आपण बाळगली. पण पूर्वकर्माचे ओझेही कसे हलके करायचे याचा मार्ग तो दाखवतो. आपली आंतरिक यात्रा आरंभ करा. मी खऱ्या अर्थाने कोण आहे? माझी या जगात नक्की काय भूमिका आहे? मी आत्मा शांत स्वरूप आहे आणि त्या शांतीच्या सागराचा पुत्र आहे. एखाद्या प्रसंगी वरकरणी नुकसान किंवा त्रास दिसत असला तरी आंतरिक स्तरावर त्यात कल्याण सामावले आहे कारण हे कल्याणकारी युग आहे. अशा प्रकारच्या चिंतनाची आणि कॉर्मेंटरीची पद्धत त्यांच्यासमोर ठेवली. त्याविषयी प्रयोग करण्यास त्यांना उद्बुत केले.

(पृष्ठ क्र.२१ वरून)

कर्माचा हिशेब आपापल्या बरोबर घेऊन जातो, किंबहुना त्यानुसारच त्याला पुढील जन्म प्राप्त होतो.

हे झाले आत्म्याने ग्रहण केलेले संस्कार. वास्तविक ज्ञान, पवित्रता, सुख, शांती, प्रेम, आनंद आणि शक्ती हे सत्त्व गुणच आत्म्याचे मूळ संस्कार आहेत. परमात्मा या दिव्य गुणांचा सागर आहे, त्याच दिव्य गुणांचे आत्मा हे स्वरूप आहे, अर्थात् आत्म्यामध्ये स्वभावतः हे गुण आहेत. परंतु जन्म-मृत्यूच्या चक्रात फिरताना या मूळ गुणांची आत्म्याला विस्मृती होते. परमात्म्याप्रमाणेच आत्म्याचे मूळ निवासस्थान हे परमधाम (शांतीधाम) आहे. आपली क्षमता व योग्यतेनुसार सत्यमार्गावर चालणे हे आत्म्याचे कर्तव्य आहे. शरीर हा आत्म्याचा रथ आहे, अर्थात् आत्मा शरीरापासून भिन्न आहे. आत्म्याचे शरीरामधील स्थान हे भ्रुकुटी अर्थात दोन भुवयांच्यामध्ये, जिथे टिळा लावला जातो, त्या ठिकाणी आहे. याची स्मृती म्हणून कुणी टिळा लावतो. कुणी गंध लावतो तर कधी कधी नशीबाचा फेरा दर्शवायचा असला तरी नकळत आपला हात कपाळावरच जातो.

आत्मा ना शरीर आहे, ना परमात्मा, ना हिंदू आहे, ना मुसलमान, ना स्त्री आहे, ना पुरुष ना तरुण आहे, ना वृद्ध. आत्मा केवळ निराकार ज्योतीबिंदू स्वरूप आहे.

अशा प्रकारे शिवबाबांच्या 'त्या' वरदानाविषयी आम्ही तीन दिवस चर्चा केली. काय आश्चर्य! एरव्ही फारसे न बोलणारे जपानी भाऊ-बहिणी बोलू लागले. त्यांनी प्रांजळपणे मान्य केले, व्यग्र राहण्याच्या चुकीच्या समजुतीमुळे आमच्या समस्या वाढत आहेत. आम्ही अशा सकारात्मक विचारांमध्ये व्यग्र राहण्याविषयी विचारच केला नव्हता. आता सुख-शांतीचा मार्ग गवसलाय. आणि आम्ही प्रयोग करून ते अनुभवीत. अशा प्रकारे आता अनेक जण या जंजाळातून बाहेर येऊ पाहत आहेत. या अभ्यासावर लक्ष केंद्रीत करून अनेक जण अग्रेसर होतील, यात शंका नाही. विश्वकल्याणकारी शिवबाबांचे ज्ञान अशा रीतीने प्रत्यक्ष होत आहे.

आत्म्याबरोबरच परमात्म्याचा यथार्थ परिचय प्राप्त होणे हा प्रत्येक मनुष्याचा हक्क आहे. निराकार परमात्म्याने साकार माध्यमाद्वारे दिलेला स्वतःचा परिचय असा आहे:

परमात्म्याचे दिव्य नाव 'शिव' असून, शिव या शब्दाचा अर्थ कल्याणकारी असा आहे. परमात्म्याला सदाशिव असे संबोधले जाते, कारण तो सदैव कल्याणकारी आहे. तो जन्म-मृत्यूरहित आहे. त्यामुळे कर्मांच्या हिशोब व त्या अनुषंगाने येणाऱ्या दुःखापासून अलिप्त आहे. सर्व धर्मात परमात्म्याला मान्यता असून त्यांची ईश्वर, गॉड, अल्लाह, चीनकानसेकी, जेहोवा, एक ओंकार इत्यादी अनेक नावे आहेत.

त्याचे दिव्य स्वरूप ज्योतीबिंदू असून, दिव्य धाम शांतीधाम आहे.

परमात्म्याचे कर्तव्यच मुळात जन्म-मृत्यूच्या चक्रात फिरून पतित झालेल्या मनुष्य आत्म्यांना पुन्हा पावन करणे. त्याचबरोबर एका सत्य दैवी धर्माची स्थापना करणे आणि अधर्माचा विनाश हे होय. स्वतःला अशरीरी आत्मा समजून निराकाराचे ध्यान वा आठवण करणे म्हणजेच सहज राजयोग आहे. या विषयीची सविस्तर माहिती जवळच्या ब्रह्माकुमारी केंद्रात निःशुल्क मिळू शकेल. त्याचा अवश्य लाभ घ्यावा हीच सदिच्छा !

शांतीचं दान ब्र.कु. मिनल, ठाणे (प.)

‘कर लो अनुभव प्रभू प्यार का.. आओ प्रभू शरण आओ..’ सुरेश वाडकरांनी तन्मयतेने गायलेलं गाणं. स्नेहाचा, करुणेचा सागर ज्योतीर्बिंदू परमात्मा ‘शिवबाबा’ ब्रह्माबाबांच्या तनात प्रविष्ट होऊन दोन्ही बाहू पसरून उभे आहेत आणि क्षणाचाही विलंब न करता आत्मरूपी लेकरू त्या पवित्र प्रकाशाच्या वलयात, बाबांच्या कुशीत विसावतंय. शांत.. संपूर्ण शांत.. सगळे कष्ट, चिंता, काळज्या, भय.. सारं काही शांत.. एका नवीन उर्जेचा संचार जाणवतोय.. उठायचंय.. फिनिक्स पक्षाप्रमाणे पुन्हा नवी भरारी घ्यायची आहे.. बाबांकडून सुख – शांतीची किरणं घेऊन सान्या विश्वाला द्यायची आहेत.. हे जग पुन्हा सुंदर करायचंय..

महासत्ता रशियाने युक्रेनच्या भूमीवर प्रहार केला आणि उध्वस्त झालेल्या इमारती, शाळा, हॉस्पिटल्स, बागा, घाबरलेले नागरिक, काय होतयं ते न उमजून रडत रडत शेजारच्या देशाची सीमा ओलांडणारी कोवळी मुलं.. सुन्न होऊन सगळं जग पाहत राहिलं. ‘ही आमची मातृभूमी, आमचं घर आहे. प्राण गेला तरी बेहत्तर; पण शेवटच्या श्वासापर्यंत आम्ही लढू’ सैनिकांप्रमाणे योद्ध्याचा गणवेष चढवून, हत्यार हाती घेतलेले बहादुर युक्रेनी नागरिकही सर्वांनी पाहिले. त्यांच्या जिद्दीला सलाम केला. कडाक्याच्या थंडीपासून संरक्षण देणारे गरम कपडे, जेवण, राहण्यासाठी तात्पुरते तंबू. जीवनावश्यक गोष्टी अनेक

संस्थांकडून पुरवल्या जात होत्या. युद्धाची तीव्रता वाढली तसा रशियाच्या युद्धविषयक धोरणांविरुद्ध निषेधाचा सूरही वाढू लागला. जगभरात अनेक ठिकाणी निषेध मोर्चेनिघाले, मोठमोठ्या देशांचे नेते आपसांत भेटून तोडगा शोधू लागले. कुणी म्हणे आठवड्या – दोन आठवड्यात हा संहार थाबेल तर कुणी म्हणे हा भस्मासुर आणखी काही भूप्रदेश गिळंकृत केल्याशिवाय शांत होणार नाही..

युक्रेनमध्ये आठ शहरांत ब्रह्माकुमारीजच्या शाखा आहेत. आजूबाजूच्या इमारतीवर मिसाईल हल्ला होत असताना तिथले ब्रह्मावत्स राजयोगाचा अभ्यास करत होते. स्वतःला सांभाळतानाच इतरांनाही शांतीची प्रकंपनं देत होते. शरीरनिर्वाहासाठी आवश्यक गोष्टी कुणीही पुरवेल पण होरपळलेल्या मनांवर परमात्मप्रेमाची फुंकर घालून बळ देण्याचं काम एक श्रेष्ठ योगीच करू शकतो. आपण अशावेळी काय करत आहोत? टीव्हीवरील उलट-सुलट बातम्यांचा नुसता कल्लोळ पाहण्यात आपलाही वेळ वाया जातोय का? उद्याचा भरवसा नाही हे तर खरंच; पण म्हणून चारचौघांसारखं खाओ पियो मौज मनाओ असं वागायचं की ईश्वरपित्याने आपल्यावर सोपवलेल्या जबाबदारीचं भान ठेऊन मानस सेवेत पुढे व्हायचं? आपण शिवबाबांची प्रिय मुलं आहोत. चला अंतर्मुखतेच्या गुहेत बसून सगळ्या विश्वासाठी, प्रकृतीसाठीही शांतीचं योगदान देऊया. सत्ययुगाची सुवर्ण पहाट आपली वाट पाहत आहे.

खरा धर्म आणि देशभक्ती ही चैनीची वस्तू नसून,
सर्व लोकांची मूलभूत गरज आहे. – बर्नाड शॉ

परीकथा (भाग ४) सर्व आत्म्यांचा परमपिता परमात्मा ब्र.कु. रेखा, देगलूर

मागील तीन भागात मी तुम्हाला माझी मुलगी (राधा) तुमच्या साऱ्यांची लाडकी राधा, तिच्या स्वप्नातील परीची कथा सांगितली. आता तिची चौथी कथा मी तुम्हाला सांगणार आहे. माझी राधा आता खूप खूप आनंदी राहू लागली आहे कारण तिची आवडती परी अधून मधून स्वप्नात डोकावते. मग ती सर्वांना तिच्या मित्र मैत्रिणींना परीची कथा मोठ्या उत्साहाने सांगते. तिचे ते निरागस बोल, प्रेमाचा भाव तिचे गोड शब्द आमच्या आजूबाजूच्यांना साऱ्यांना आवडत आहे.

रोजच्या प्रमाणे ती शाळेत जाऊन आली. मग तिने उत्साहाने अभ्यास केला. मग थोडा वेळ खेळून पुरेशी दमून घरी आली. संध्याकाळी तिच्या बाबांनी ऑफीसहून आल्यावर गप्पा मारून त्यांच्यासोबत थोडेसे खेळले. तिने बाबांसोबत उरलेला अभ्यास पूर्ण केला. तिच्या चेहऱ्यावर एक वेगळाच आनंद दिसत होता. आमचं रात्रीचं जेवण आटोपल्यावर मी घरात आवरून घेत होते. एवढ्यात तिच्या बाबांचा फोन वाजला, राधेच्या काका-काकूंनी कळविले, ते उद्या आमच्याकडे उन्हाळ्याच्या सुट्टीनिमित्त येत आहेत. मग काय राधेची कळी खुलली. “आई आपल्याकडे काका-काकू आणि सोबत वरददादा पण येणार आहे”, राधा म्हणाली. ती मोठ्या आनंदाने तिच्या व तिच्या दादाच्या आठवणीतल्या गोष्टी सांगत होती. आम्ही सर्वजण रात्रीची राजयोग साधना करून शिव पित्याला दिवसभराच्या कर्मपुष्पांचा गुच्छ अर्पण केला. दिवसभरातल्या कर्मव्यापाराचा हिशेब परमेश्वरासमोर ठेवला आणि त्याच्या कृपाशीर्वादाबद्दल धन्यवाद दिले. मी बाबांना मनोमन धन्यवाद देऊन गुडनाईट करून आम्ही दोघंही झोपण्यासाठी निजायच्या खोलीत गेलो तोपर्यंत राधा गाढ झोपी गेली होती. आम्ही सर्वजण निश्चितपणाने झोपलो.

सकाळी सूर्याच्या कोवळ्या किरणांनी राधेला जाग आली. चेहऱ्यावर स्मित हास्य देत राधा उठली. सकाळचा तो पक्ष्याचा किलबिलाट सुरू होता राधा मात्र बाहेरच्या पायरीवर जाऊन निवांत बसली होती, घराकडे येणाऱ्या रस्त्याकडे ती वाट पाहत बसली होती. कारण तिचे काका काकू व दादा येणार होता मी म्हणाले, “बाळ उठ स्नान वेगळे करून शाळेत जायचं नाही का?” राधा हिरमुसली होऊन म्हणाली, “हो! पण मला काकांना माझ्या परीची गोष्ट सांगायची आहे. ते कधी येतात आणि मी त्यांना माझ्या परीची गोष्ट कधी सांगते असं झालं आहे आई.” तेवढ्यात तिचे बाबा तिच्या जवळ जाऊन म्हणाले, “बाळा मला सांग काका काकू प्रवास करून थकून येतील, त्यांना स्नान वेगळे करून निवांत तुझ्याजवळ बसायला एक दोन तास लागतील. मग तुला शाळेला जायला उशीर होईल ते तुला चालणार आहे का?” तिला गोष्ट पटली खरंच की हो बाबा! मला शाळेला जायला उशीर होईल ना. मग मी तुम्हाला थोडी गोष्ट आता सांगते नंतर पुढची कहाणी मात्र काकांनाच सांगेन. मग ती लगेच तिच्या बाबाजवळ बसली व तिच्या बाबांना परीची गोष्ट सांगण्यास सुरूवात केली.

“बाबा तीच ती सुंदर परी आली होती. तिच्या मस्तकात हिरा (आत्मा) चमकत होता. यावेळेस माझ्यासाठी तिने खूप सुंदर गोड फळे आणली होती. बाबा मी तशी फळे कधीच खाल्ली नाही बघा, खूप गोड फळे होती. बाबा मला आज ऑफिसवरून येताना तशीच गोड फळे आणून द्याल? बाबा म्हणाले त्या फळांची नावे तरी काय होती? आंबा, चिकू, की अजून काही? अं! ते मला माहित नाही पण आंब्यासारखे एक फळ होते. पण आतमध्ये बी नव्हतीच, नुसता गोड गोड गर होता. तुम्ही बाजारात शोधा, मिळतील तुम्हाला तशी फळे.” बरं बरं बाळा आणून देईन

पण आधी तुझी गोष्ट तर सांग ना. मला तिच्या त्या छोट्या छोट्या शब्दात तिच्याबद्दल प्रेम आपुलकी वाटत होती. ती सांगू लागली आणि आम्ही दोघेही तिच्याकडे कौतुकाने पाहू लागलो. “बाबा मला परीने सर्व आत्म्यांचा परमपिता परमात्मा एक आहे ही गोष्ट सांगितली आहे.”

“बाबा परी सांगत होती बाळ राधा तुझ्या आजूबाजूला कोण कोण राहतात.” मी म्हणाले, “आमच्या घराच्या बाजूला मुस्लीम चाचा आहेत आम्ही त्यांना रहीम चाचा म्हणतो. थोडसं पलीकडे शीख काका राहतात, आणि बरेच इतरही आहेत.” मग परी म्हणाली, “बाळा तुम्ही सारे भाऊ भाऊ आहात.” मी म्हणाले ते कसं शक्य आहे त्यांच्या साऱ्यांचे आई बाबा वेगवेगळे आहेत मग ते भाऊ भाऊ कसे होतील? परी म्हणाली, “बरोबर आहे बाळा आपण सर्व शरीराने भाऊ भाऊ नसलो तरीपण आपण सर्वजण आत्मिक दृष्टीने भाऊ भाऊ आहोत.” मी म्हणाले, “ते कसे काय, बाबा परी सांगत होती बाळा तुझे शीख काका, मुस्लीम चाचा व हिंदु काका ह्या सर्वांचा आत्मा बिंदू रूपातच आहे. आपल्या सर्वांचा परमपिता हा बिंदू रूपातच आहे. बाळ राधा म्हणूनच आपण सर्वजण आत्मिक दृष्टीने भाऊ भाऊ आहोत. बरोबर आहे ना राधा!” मी म्हणाले खरंच ग! आपल्या सर्वांचा परमपिता हा बिंदू रूपातच आहे आणि आपण सर्वजणसुद्धा बिंदू रूपातच म्हणून आपण सर्वजण भाऊ भाऊ बरोबर ना.

परी म्हणाली, “बाळा तुझे ते शीख काका त्यांचे धर्मसंस्थापक गुरुनानक, मुस्लीम चाचा त्यांचे धर्म संस्थापक मोहम्मद यांनी आपापले धर्म स्थापन करताना परमेश्वराला किंवा परमात्म्याला एक निराकार ज्योतीतत्त्वच मानले आहेत. बाळा जपान मध्ये सुध्दा बौद्ध धर्माचे बरेच लोक अशाच आकाराची प्रतिमा आपल्या समोर ठेऊन त्यावर मन एकाग्र करतात. त्या प्रतिमेला ‘चिन कान सेकी’ असे म्हणतात. बाळा अमरनाथ, विश्वनाथ, सोमनाथ आणि पशुपतिनाथ. मंदिरात परमपिता परमात्मा शिवाची पूजा करतात. श्रीकृष्ण व राम हे देखील शिवाचीच पूजा करीत होते असे अनेक शास्त्रात उल्लेख आहेत. राजा विक्रमादित्य यांनी सुध्दा शिवाचीच पूजा केली आणि तिथून पुढे शिवलिंगपूजा प्रचलित झाली. बाळ राधा भारतात पहिले शिव मंदिर हे राजा विक्रमादित्याने सोरटी सोमनाथ येथे

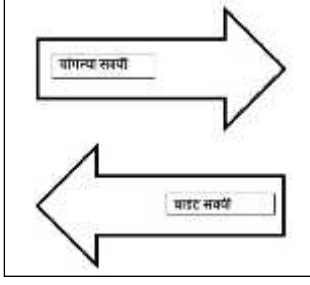
उभारले. बाबा मी परीला म्हणाले, “अग आपण सर्वजण म्हणजेच रहिमचाचा, शीख काका, आमचे ते राम काका ह्यानी सर्वांनी निराकार शिव परमात्म्याला जर मानलं तर यांच्यात भांडण होणारच नाही. बरोबर आहे ना!” परी म्हणाली, “बरोबर आहे. सर्वजण एकाच परमेश्वराची वेगवेगळ्या नावाने पूजा - अर्चना करतात. कुणी त्याला एकोओम्कार म्हटले कुणी त्याला ‘अल्लाह नूर का पुतला’ म्हटले. सर्व धर्मांचे लोक परमेश्वराला निराकार ज्योतिर्बिन्दुच मानतात. तोच सर्व आत्म्यांचा परमात्मा, परमपिता, परमशिक्षक, सदगुरु तोच आणि तोच शिव आहे. बाळ ही मूळ गोष्ट सर्व धर्मांचे लोक विसरून गेले आहेत. म्हणूनच बाळा आपण सर्वजण परमपिता परमात्म्याला विसरल्यामुळे जगात लढाया, भांडणे, दुःख, अत्याचार सर्वत्र होतच आहे. बाबा एवढे सांगून परी माझ्या जवळ येऊन प्रेमाने माझ्या गालावरून हात फिरवत होती आणि अचानक परी दिसेनाशी झाली.

मग बाबा मला जाग आली आणि मी धावत तुमच्याकडे आले. एक दीर्घ श्वास घेऊन राधा एकदम शांत बसली व नंतर म्हणाली, “बाबा खरंच की हो हे सर्व धर्मांचे लोक जर एक परमात्म्याला मानले तर कुठेच भांडण मारामाऱ्या होणार नाहीत, अन जग किती सुंदर बनेल.” बाबा तिच्याकडे कौतुकाने पाहत होते तिला जवळ घेऊन बाबा म्हणाले, बाळा भारताच्या कोणत्याही कोपऱ्यात जा तिथे शिव परमात्म्याचे मंदिर आहे. पूर्व दिशेला गेलो तर सोमनाथाचं मंदिर आहे. सोमरस अर्थात अमृत देतो तो नाथ. उत्तर दिशेला गेलो तर अमरनाथाच्या रूपात त्याची पूजा होते, जो अमर आत्म्याचा नाथ आहे. दक्षिण दिशेला गेलो तर तिथे श्रीरामाने शिवाची पूजा केली, ते म्हणजे रामेश्वर हे स्थान आहे.

राधा त्यासाठीच परीने तुझी निवड केली आहे. जेणेकरून तू आपल्या सर्व चिमुकल्या मित्र मैत्रिणींना, तुझ्या काका काकुंना, आपल्या सर्व शेजाऱ्यांना ह्या सर्वांना शिवपित्याचा संदेश तुझ्या गोड शब्दात प्रेमाने सांगशील ना बाळा. आपला परमपिता परमात्मा हा एकच आहे.” राधा मोठ्या आनंदाने म्हणाली, “हो बाबा मी सर्वांना आपल्या बाबांचा हा संदेश नक्की सांगेन. असे म्हणत म्हणतच ती

(पृष्ठ क्र.२८ वर)

व्यसनमुक्त व्हा !

ब्र.कु. लक्ष्मी, पुणे

आज समाजापुढे व्यसन ही एक फार मोठी गंभीर समस्या आहे. आजची युवा पिढी सहज व्यसनाधीन होताना दिसत आहे. लहान मुलांमध्ये सुद्धा व्यसनांविषयी उत्सुकता दिसून येते. तर व्यसन ही एक फॅशन किंवा गौरवास्पद गोष्ट आहे अशी मानसिकता तरुणांमध्ये दिसून येते. अनेक ज्येष्ठ व्यक्ती, कौटुंबिक जबाबदाऱ्यांचे दडपण किंवा आर्थिक विवंचना यातून काही क्षण तरी सुटका व्हावी म्हणून; तर दुसरीकडे श्रीमंती असूनही केवळ फॅशन म्हणून व्यसनांकडे वळत आहेत. ह्याचबरोबर पाश्चात्य संस्कृतीचे अंधानुकरण करून काही उच्चभ्रू स्त्रियाही व्यसनाधीन होताना दिसत आहेत. ही एकप्रकारे आपल्या भारतीय संस्कृतीची अधोगती किंवा विटंबनाच आहे.

तंबाखू, गुटखा, विडी, सिगरेट, दारू, गांजा, चरस - इत्यादींच्या सेवनाने क्षणिक आनंद मिळत असेल किंवा समस्यांचा थोडा विसर पडत असेल; पण ह्या बरोबरच विकतची कौटुंबिक भांडणे आणि इतर समस्यांना निमंत्रण मिळते. एकमेकांतील संबंध दुरावत जातात. व्यक्ती बरेचदा सुरुवातीला मौज म्हणून सुरू केलेल्या व्यसनाच्या आहारी कधी जाते हे तिलाच समजत नाही. मग, आर्थिक परिस्थितीमुळे या गोष्टी सहज न मिळाल्यामुळे दुष्कृत्यांचा आधार घेणे असे दुष्टचक्र चालू राहते. पैसे असतील तर चैन नाही तर चोरी! व्यसनाचा आधार घेणे ही अशी गोष्ट आहे की, जसे एखादी व्यक्ती विहीरीत पडली आणि जीव वाचविण्यासाठी हातपाय मारता मारता एखादी दोरी हाती लागली म्हणून पकडली, पण नंतर लक्षात आले की ही दोरी नसून साप आहे. तसेच तणावाच्या विहीरीत बुडालेली व्यक्ती व्यसनांच्या आहारी जाऊन तणावमुक्त होण्याच्या नादात व्यसनरूपी विषारी सर्पाच्या विळख्यात अडकते. हा

सापच मग तिचे संपूर्ण जीवन उद्ध्वस्त करून टाकतो. व्यसनाधीन व्यक्ती आपल्या धनाचाही अपव्यय करते त्याचबरोबर आपल्या निष्पाप कुटुंबालाही उद्ध्वस्त करते.

तंबाखू, विडी, सिगरेट या गोष्टी आज व्यसनाधीन व्यक्तींना जिवंत जाळत आहेत. ह्याचा धूर आणि दुर्गंध स्वतःबरोबर दुसऱ्यालाही हानिकारक आहे. एक मजेशीर गोष्ट प्रचलित आहे. असं म्हणतात की इंग्रज जेव्हा भारतात आले, तेव्हा तंबाखू विक्री करताना येथील भोळ्या जनतेला तंबाखू सेवनाचे फायदे असे सांगितले जात असत की ह्यामुळे वृद्धत्व येत नाही आणि तंबाखू खाणाऱ्यांच्या घरी चोरी होत नाही. एका हुशार व्यक्तीने त्याची कारणे विचारली असता उत्तर मिळाले की तंबाखू खाणाऱ्याची फुफ्फुसे खराब होतात मग तो रात्रभर खोकत राहतो आणि त्याचा आवाजाने चोर घरात शिरत नाहीत. तसेच वृद्ध होण्याच्या आतच तो मरतो त्यामुळे वृद्धत्वच येत नाही!!!

ज्याप्रकारे धान्याला जेव्हा कीड लागते, तेव्हा किडा धान्याचा दाणा आतून पोखरून टाकतो. तसेच तंबाखू, गुटखा, विडी ह्या गोष्टी फक्त व्यक्तीच्या शरीरालाच नाही तर हळूहळू संपूर्ण जीवनालाच पोखरून टाकतात. गुटखा हा आकर्षक आणि रंगीबेरंगी छोटयाशा वेष्टनातून विकला जातो. या पिशव्यांवर छापलेले असते की 'आरोग्यास हानिकारक आहे.' पण खाणारे मात्र खातच राहतात आणि अनेक 'विशेष' बक्षिसांचे मानकरी ठरतात. यातले पहिले बक्षीस म्हणजे कॅन्सर; द्वितीय बक्षीस - मूत्रपिंड किंवा तत्सम महत्त्वाचा अवयव खराब होणे; तृतीय बक्षीस नपुंसकता; चौथे बक्षीस खोकला आणि कफ; पाचवे बक्षीस दात खराब होणे इत्यादी इत्यादी, आणि अंतिम बक्षीस 'राम नाम सत्य है...'

ह्या सर्वांपासून सुटका मिळवणे अर्थात व्यसनमुक्ति! ह्यासाठी एक सर्वोत्तम मार्ग आहे, तो म्हणजे सहज राजयोग. योग म्हणजे संबंध! ज्याच्याशी आपले काहीतरी नाते असते त्याची आपल्याला सहज आठवण येते. मी कोण आहे आणि परमेश्वराशी माझे काय नाते आहे? या गोष्टींचा उलगाडा झाला, तर त्या परमशक्तीच्या स्मृतीमुळे आपसूकच व्यसनांचा त्याग करण्याचे मनोधैर्य आपल्यात येऊ शकते. त्याच्या आठवणीत राहण्याने मी माझे जीवन कसे श्रेष्ठ बनवू शकतो ह्यासंबंधीचे सर्व ज्ञान ब्रह्माकुमारी आश्रमात विनामूल्य दिले जाते. हे ज्ञान प्रत्यक्ष परमेश्वराने जो आपला सर्व आत्म्यांचा पिता आहे त्याने दिले आहे. स्वतःचे हित, आप्तस्वकियांचे हित आणि समाजाचे हित लक्षात घेता आत्मचिंतन, परमात्मचिंतन आणि त्याद्वारे प्राप्त होणाऱ्या सद्गुणांनी आपले जीवन सुगंधित करणे, आपले जीवन दिव्य

बनविणे यातच जीवनाची सार्थकता आहे. ज्यांनी आपल्या व्यसनांचा त्याग केला आणि राजयोगाची साधना सुरू केली. ब्रह्माकुमारी संस्थेत अशी अनेक उदाहरणे आहेत. अशा सर्व साधकांना केवळ शारीरिक फायदेच नाही तर मानसिक आणि सामाजिक फायदेही झाले. इतकेच नव्हे तर सगळ्यात मोठा आर्थिक फायदाही यात समाविष्ट आहे. व्यसनांच्या नादाने व्यर्थ जाणारे धन त्यांनी आपल्या कुटुंबाच्या कल्याणात वापरायला सुरुवात केली. ईश्वरी कार्यात धन सफल करून पुण्यसंचयही केला. इतरांसाठी ते मार्गदर्शक म्हणून कामही करू लागले. आपल्यापैकी कुणीही याचा निःशुल्क लाभ घेऊ शकता. तुम्ही निर्व्यसनी असलात तरी परिचयातील गरजू (व्यसनी) व्यक्तींना राजयोगाविषयी माहिती अवश्य द्या.

(पृष्ठ क्र.२६ वरून)

बाबांना घट्ट बिलगली. तेवढ्यात तिला दारापुढे एक ऑटो थांबलेली दिसली. तिच्या आनंदात आणखी भर पडली होती. कारण तिचे काका काकू आणि वरददादा सुद्धा आला

होता. “माझा दादा आला. माझा दादा आला” असं म्हणत त्याच्या जवळ गेली व त्याला घट्ट मिठी मारली. मी आणि तिचे बाबा त्यांचे स्वागत करून त्यांना आत बोलावून नेलं. मी मात्र मनोमन शिवबाबांना धन्यवाद दिले.

भिलवडी : ‘७५ साल आजादी के अमृत महोत्सव से स्वर्णिम भारत की ओर’ आयोजित कार्यक्रमत मा. गिरीश चितळे (चितळे उद्योग समूहाचे संचालक), मा. श्रीधर वाळवेकर, दक्षिण भाग सोसायटी चेअरमन मा. शामराव पाटील, सांगली सहकार साखर कारखाना माजी संचालक डॉ. सुधा चोपडे, ब्र.कु. मीरा

पणजी, गोवा : सिस्टर एस्मेराल्डा, सिस्टर शिल्पा, सिस्टर फिडेलेस यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. वनिता, ब्र.कु. शोभा व अन्य

भिलवडी : पोलीस सहाय्यक निरीक्षक कैलास कोडगे व सर्व कर्मचारी यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. मीरा व ब्र.कु. पद्मा

वडगाव शेरी : महाराष्ट्र दिन व कामगार दिवस निमित्त आयोजित कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना सामाजिक कार्यकर्ता भ्रा. ज्ञानेश्वर गलांडे, ब्र.कु. प्रेमा, ब्र.कु. चंद्रकांत व अन्य

चंद्रपूर : डॉ. प्रकाश आमटे व डॉ. मंदाकिनी आमटे यांस ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. कुंदा, ब्र.कु. देव व अन्य

हिंगणघाट : आंतरराष्ट्रीय मातृत्व दिवसानिमित्त कार्यक्रमात डॉ. जया तुळसकर यांना ईश्वरी भेटवस्तू देताना ब्र.कु. जयमाला

रविवार पेठ, पुणे : जागतिक नर्स दिनानिमित्त मानसिक स्वास्थ्य विषयावर मार्गदर्शन केल्यावर ग्रुप फोटोत ब्र.कु. रोहिणी, नर्सस व अन्य स्टाफ

शांतीवन (आबू रोड) : राजयोगिनी ब्र.कु. रतनमोहिनी दादी यांचा ९८ वा वाढदिवस साजरा करताना जमलेले आमंत्रित व ब्र.कु. मृत्यंजय

शांतीवन (आबू रोड) : पद्मश्री राहीबाई पोपेरे यांस ईश्वरीय भेटवस्तू देताना राजयोगिनी ब्र.कु. रतनमोहिनी दादीं सोबत ब्र.कु. दीपक हरके व BAIF अधिकारी जितिन साठे

जयसिंगपूर : सेवाकेंद्राचा रौप्य महोत्सव साजरा करताना राजयोगिनी ब्र.कु. संतोष दीदी ब्र.कु. सुनिता, सेनेचे जवान संजय खैरमोडे, ब्र.कु. राणी, ब्र.कु. नितीन व अन्य

ठाणे (पू) : मुलांच्या समर कॅम्पमध्ये ग्रुप फोटोत ब्र.कु. मीनाक्षी आणि उपस्थित मुले व त्यांचे पालक

नाशिक : ग्रामसेवकांसाठी ठेवलेल्या कार्यक्रमाचे दीप प्रज्वलन करताना संपादक डॉ. राहुल रनाळकर, पोलीस अधीक्षक सचिन पाटील, ब्र.कु. सुनंदा, ब्र.कु. वासंती व अन्य मान्यवर

देऊळगाव राजा : आत्मनिर्भर किसान रॅलीचे उद्घाटन प्रसंगी तहसीलदार प्रीती जाधव, गटविकास अधिकारी भ्रा. दशरथ पाचग्रे व ब्र.कु. सुनंदा